

Is "co-ouderschap" in het belang van het kind?

Op 03.06.95 is de "wet op de gezamenlijke uitoefening van het ouderlijk gezag" in voege getreden. Deze wet wordt door vele juristen de wet op het co-ouderschap genoemd ^{i/}. Deze wet heeft, zoals haar naam duidelijk aangeeft, inderdaad een wettelijke basis gegeven aan wat men het juridische **gezags-co-ouderschap** zou kunnen noemen, nl. aan het principe, dat beide ouders gezamenlijk de beslissingen moeten nemen betreffende hun kinderen; het co-beslissingsrecht zou men het dus ook kunnen noemen, of **gezamenlijk gezag**.

De term "co-ouderschap" werd in het nederlandse taalgebied ingevoerd toen het Amerikaanse boek over "co-parenting" werd vertaald ^{ii/}. "Parenting" kon echter niet letterlijk vertaald worden: in het Nederlands bestaat wel het woord bemoederen, het woord bevaderen eigenlijk nog niet, en het woord "beouderen" helemaal niet. Dus "co-ouderschap". Bij dit woord denkt het grote publiek meestal onmiddellijk aan "*beide ouders (...) nemen om beurten de volledige verzorging op zich*" ^{iii/}, meestal "een week bij moeder en een week bij vader". Dit is wat men, in de nieuwe juridische terminologie, **beurtelingse huisvesting** zou kunnen noemen, of nog, populairder, de co-zorg: het opvoedkundig-relatieve **verblijfs-co-ouderschap**, of, met een geleerd klinkend neologisme, de bilocatieregeling ^{iv/} -d.w.z., zoals een jong-volwassen echtscheidingskind me onlangs zei: "dan had ik mij op twee plaatsen thuis gevoeld"-. Over dit aspect van co-ouderschap rept de nieuwe wet echter met geen woord. Alleen in haar voorbereidende werken wordt gezegd "*dat het (wets)voorstel niet tegen alternerende bewaring gekant is (...)*" "*Evenzo kan de rechtbank de uitoefening van het recht*

van bewaring verregaand opdelen en zelfs een alternerende bewaring instellen." ^{v/}.

Die twee aspecten, gezagsuitoefening en huisvesting, moeten nochtans duidelijk onderscheiden worden ^{vi/}.

1. Gezamenlijke uitoefening van het ouderlijk gezag.

Dit gezamenlijk gezag stelt de nieuwe wet als algemeen principe: zowel voor (met elkaar of met iemand anders) gehuwde ouders als voor ongehuwde ouders, zowel voor samenwonende als niet (meer) samenwonende ouders. Hierop zijn twee nuances ingevoerd, en een uitzondering.

Een eerste nuance is volgende nieuwigheid: "*De rechtbank kan een van de (samenlevende) ouders toestemming verlenen alleen op te treden voor een of meer bepaalde handelingen.*"

Een tweede nuance, die zowel voor samenlevende ouders geldt als voor de niet-samenlevende, is veel belangrijker: *"Ten opzichte van derden die ter goede trouw zijn, wordt elke ouder geacht te handelen met instemming van de andere ouder wanneer hij, alleen, een handeling stelt die met dat gezag (over de persoon van het kind) verband houdt, behoudens de bij de wet bepaalde uitzonderingen"* (b.v. adoptie). Een ouder kan dus nog altijd zijn kind laten hospitaliseren, of inschrijven in een school, voor de lessen godsdienst, in een jeugdbeweging, voor een kamp, ..., zonder dat de andere ouder het weet. Deze andere ouder mag nu -belangrijke nieuwigheid!- wel *"bij de andere ouder of bij derden alle nuttige informatie hieromtrent* (nl. omtrent de opvoeding en het beheer van de goederen van het kind) *inwinnen en zich in het belang van het kind tot de jeugdrechtbank wenden."* ^{vii/}

Is de jeugdrechtbank de oplossing die het meest in het belang van het kind is? Voor de rechter zullen beide ouders hun argumenten tegen de beslissing of opvatting van de andere ouder duidelijk in de verf zetten (of laten zetten door hun advocaat, die alleen maar het belang van zijn eigen cliënt moet verdedigen); dit "zwartmaken" zal de verstandhouding tussen beide ouders eerder verder afbreken dan verbeteren ^{viii/}, en dat is zeker niet in het belang van het kind. De wetgever had dit kunnen vermijden door, zoals bij het huwelijk en in de oude artikelen 374 & 377 & 385 B.W., een -verbeterd: evenwichtiger- "wettelijk stelsel" in te voeren dat geldt wanneer beide ouders niet anders overeenkomen ^{ix/}. De ouders (en hun rechters, advocaten en andere hulpverleners, zoals scheidings-bemiddelaars) kunnen dit nog doen, door van in het begin "noodoplossingen" neer te schrijven die zullen gelden wanneer beide ouders niet tijdig tot een akkoord geraken. Zo kunnen de ouders b.v. overeenkomen dat bij gebrek aan akkoord over de school- of beroepsoriëntering het advies van het Centrum voor LeerlingenBegeleiding (CLB) zal gevolgd worden, dat het kind "katholieke godsdienst" zal volgen tenzij beide ouders anders overeenkomen, dat voor de ontspannings-activiteiten van hun zoon de vader en voor die van hun dochter de moeder de doorslaggevende stem zal hebben wanneer beiden en het kind er niet tijdig in slagen een gezamenlijke beslissing uit te werken, enz..

Tenslotte is er voor de (al dan niet gehuwde) ouders die niet (meer) samenleven een uitzondering voorzien op het algemene principe van het gezamenlijk gezag: *"Bij gebreke van overeenstemming over de organisatie van de huisvesting van het kind, over de belangrijke beslissingen betreffende zijn gezondheid, zijn opvoeding, zijn opleiding en zijn ontspanning en over de godsdienstige of levensbeschouwelijke keuzes, of wanneer deze overeenstemming strijdig lijkt met het belang van het kind, kan de bevoegde rechter de uitoefening van het ouderlijk gezag uitsluitend opdragen aan één van beide ouders."* Hoe dikwijls zullen de rechters deze uitsluitende uitoefening van het ouderlijk gezag nog blijven uitspreken? Om dit te voorkomen, doen ouders die hun ouderlijk gezag verder (geheel of gedeeltelijk) gezamenlijk willen uitoefenen, er veiligheidshalve dus goed aan, hun (al dan niet met de hulp van een scheidingsbemiddelaar uitgewerkte) overeenkomsten over die 6 punten (organisatie van de huisvesting, ...) op papier te zetten en desgevallend aan de rechter voor te leggen. Ook hier heeft de wet de nieuwigheid van de deels gezamenlijke, deels uitsluitende gezagsuitoefening voorzien: *"Hij (de rechter) kan eveneens bepalen welke beslissingen met betrekking tot de opvoeding alleen met instemming van beide (niet samenlevende) ouders kunnen worden genomen."* Die rechter zal dat graag doen op voorlegging van een overeenkomst die beide ouders hem of haar voorleggen. De wet verplicht die rechter nu ook *"de wijze (te bepalen) waarop de ouder die niet het ouderlijk gezag uitoefent, persoonlijk contact met het kind onderhoudt."* Die overeenkomst bevat dus ook best een nauwkeurige omschrijving van de dagen en uren waarop dat contactrecht zal uitgeoefend worden. Bij een echtscheiding door onderlinge toestemming zijn de ouders er trouwens toe verplicht, *"hun overeenkomst (...) bij geschrift vast te leggen"* omtrent dat *"recht op persoonlijk contact"*, evenals over dat *"gezag over de persoon en het beheer van de goederen van de kinderen"*, en bovendien over *"de bijdrage van elk van beide echtgenoten in het levensonderhoud, de opvoeding en de passende opleiding van voornoemde (minderjarige, niet ontvoogde, ...) kinderen"*.

2. Beurtelingse huisvesting.

"Men vraagt zich dikwijls af of al dat verhuizen wel goed is voor de kinderen." ^{x/} Wie zich dat afvraagt beseft blijkbaar niet dat kinderen die beurtelings één week bij elk van hun ouders verblijven, even vaak verhuizen als kinderen die, zoals traditioneel gebruikelijk, één weekeinde op twee naar hun niet-inwonende ouder gaan: nl. tweemaal per veertien dagen (tijdens het schooljaar). Alleen duurt het verblijf bij deze ouder dan een volle week in plaats van slechts een weekeinde.

Wat men zich moet afvragen is dus, welke verblijfsduur (een weekeinde of een week om de veertien dagen) het beste is voor de kinderen. De ervaring leert: *"Zo worden vaders met een klassieke omgangsregeling gemakkelijk in de positie van 'suikeroom' geduwd, waarin ze zich voortdurend afvragen wat ze kunnen doen om hun kinderen te plezieren, terwijl vaders met een co-ouderschapsregeling (met een beurtelingse huisvesting) gewoon met hun kinderen samenwonen en een natuurlijke band met hen onderhouden"* ^{xi/} en behouden. En deze relationele stabiliteit is belangrijker dan de stabiliteit van de verblijfplaats, zo blijkt uit objectief wetenschappelijk onderzoek ^{xii/}. Logisch toch? Want ook een kind (door zijn materiële afhankelijkheid nog meer dan een volwassene) verliest niet graag een bron van affectie en waardering; en om vertrouwen in anderen te leren hebben (en houden!), moet een kind ervaren dat de affectieve ouder-kind-band toch wel blijft duren (niettegenstaande de echtelijke liefdesband blijkbaar wel kan verdwijnen). Alleen een kind van minder dan zo'n negen maand oud heeft de materiële stabiliteit van zijn omgeving nodig, omdat het daardoor het onderscheid tussen zichzelf en de buitenwereld moet leren.

Maar ik heb afgeleerd, een uitleg die logisch klinkt daarom als bewijs van waarheid te aanvaarden: ik heb al te dikwijls moeten vaststellen dat een "logische" verwachting niet bewaarheid wordt door de feiten, en dat men voor twee tegengestelde stellingen een even logisch klinkende uitleg kan geven (b.v. "pleegkinderen kan je best aan een pleeggezin met eigen kinderen geven, omdat dit al opvoedingservaring heeft" tegenover "pleeggezinnen zonder eigen kinderen zullen het pleegkind niet kunnen vergelijken met hun eigen kinderen, die het, door hun beter verleden, beter doen, wat dus nadelig uitvalt voor het pleegkind").

Wat zijn dan de feiten in verband met beurtelingse huisvesting en het traditionele "éénouderschap" na scheiding? Wat kunnen we hieromtrent leren uit objectief empirisch wetenschappelijk onderzoek naar de ervaringen in de praktijk?

2.1. Wetenschappelijk onderzoek.

Wanneer men de resultaten van verscheidene wetenschappelijke onderzoeken naast elkaar legt, lijken die elkaar soms tegen te spreken. Dit is meestal te wijten aan te vergaand veralgemenen van de resultaten. De resultaten van een wetenschappelijk onderzoek hangen immers af van zijn methodes: o.a. van de gegevens die men verzamelt (wanneer men het aantal beenderen telt zal men geen verschil vinden tussen afrikanen en europeanen, wanneer men "kroeshaar" en "sluik haar" als gegevens noteert wel), en van welke steekproeven men onderzoekt (dit verschil zal men toch niet vinden wanneer men alleen universiteitsstudenten uit Kaapstad en Amsterdam in het onderzoek opneemt; maar dit is geen bewijs dat er helemaal geen verschil is tussen europeanen en afrikanen). Aan ogenschijnlijk tegengestelde resultaten mag men dus niet meer belang hechten dan verantwoord. Maar wanneer vele onderzoeks-resultaten elkaar bevestigen, en weinig of niet "tegengesproken" worden door andere, kan men niet beter doen dan zich daarop baseren.

2.2. Eénouderschap.

Zo deskundig beschouwd, heeft het empirisch wetenschappelijk onderzoek al wel met voldoende klaarheid aan het licht gebracht dat de traditionele hoede-bezoek-regelingen tot te veel ongewenste resultaten leiden ^{xiii} /. Maar gelukkig worden niet alle scheidingskinderen delinquent, asociaal, ziek, slechte leerlingen, Wat maakt het verschil tussen een goede verwerking van de scheiding en een ongunstige evolutie? Wanneer zijn de risico's hierop het kleinst? Ook op die vraag geeft het wetenschappelijk onderzoek meer en meer duidelijke antwoorden.

Het grootste aantal elkaar bevestigende onderzoeken hebben ontdekt dat "**regelmatige contacten** van de "afwezige" ouder met het kind ^{xiv}/ (...) *de cognitieve, sociale en emotionele aanpassing van de kinderen positief beïnvloeden*" ^{xv}/. Aan deze voorwaarde voldoet beurtelingse huisvesting alvast wel. Dat betekent ook dat het "contactrecht" zeker in het belang van het kind is; de nieuwe wet stelt dus terecht: "*Dat persoonlijk contact kan enkel om bijzonder ernstige redenen worden geweigerd.*" Dat betekent bovendien dat de "hoofdverblijf-ouder" die contacten niet alleen moet aanvaarden, maar zelfs stimuleren; en dat het in het belang van het kind zou zijn, het niet langer hoofdzakelijk bij die niet-stimulerende ouder te laten verblijven, maar bij de ouder die het meest open staat voor contacten met de andere ouder.

Voorts ontdekken wetenschappelijke onderzoeken telkens weer dat voor een goede afloop van het gebruikelijke éénouderschap vereist zijn:

- "- een **laag niveau van ouderlijke conflicten** voor en na de scheiding ^{xvi}/,
- een evenwichtige en steungevende relatie tussen de ex-echtgenoten,
- een emotioneel gezinsklimaat dat het bespreken van de problemen in verband met de scheiding, toelaat en bevordert ^{xvii}/;
- een hoge mate van overeenstemming, ook tussen de gescheiden ouders, betreffende opvoedings-methodes en discipline-maatregelen ^{xviii}/," ^{xix}/

2.3. Beurtelingse huisvesting.

Al de voorwaarden voor een goede afloop van een beurtelingse huisvesting, nl. "*dat de ouders hun echtelijke conflicten opzij kunnen zetten in functie van hun ouderlijke verantwoordelijkheden. Hun relatie moet gebaseerd zijn op wederzijds vertrouwen en respect. Ze hoeven dus niet noodzakelijk vrienden te zijn, maar ze moeten wel een positieve houding hebben tegenover de relatie die de ex-partner met de kinderen heeft. Iedere ouder moet in staat zijn een zinvolle actieve relatie te ontwikkelen met de kinderen, zonder de voortdurende controle of kritiek van de ander. (...) Dit vraagt soms een grote inspanning van de ex-partners, daar gevoelens van agressie, woede, schuld en machteloosheid, die tijdens de scheiding vaak opkomen, opzij moeten gezet worden. (...) De ouders zijn genoodzaakt van bij het begin een aantal afspraken te maken om de regeling goed te laten draaien. Deze afspraken zullen meestal na verloop van tijd wijzigingen ondergaan naargelang de concrete situatie waarin de beide gezinnen zich bevinden. Het is belangrijk dat deze mogelijkheid wordt ingecalculeerd, opdat niet, telkens er iets gewijzigd dient te worden, conflicten zouden ontstaan tussen de ex-echtgenoten. (...) Het wonen in elkaars buurt is aangewezen in verband met de kinderen. Op die manier kunnen ze (...) dezelfde clubs en vriendenkringen behouden, telkens ze van het ene huis naar het andere gaan. (...) Omtrent de finances dienen eveneens concrete regelingen getroffen te worden. (...) Meestal zal men een bijdrage vaststellen, evenredig aan het inkomen.*

(...) *Veranderingen in de financiën kunnen eveneens ingecalculeerd worden, bijvoorbeeld bij salaris-verhoging (en -verlaging) van één van de partners. (...) Om de regeling te doen slagen moeten beiden (er) ècht (in) geloven (...). Aldus zal een regeling die onder druk werd bereikt, weinig effect sorteren. Beide ouders dienen hun kinderen te steunen in hun contact met de andere ouder. Indien men niet kan verdragen dat de andere ouder een eigen relatie heeft met de kinderen, of indien men de kinderen gebruikt als spion, (...) zal er van de bedoelde regeling weinig (goeds) in huis komen. Een minimum aan eensgezindheid is dus gewenst."*^{xx/} - al deze voorwaarden zijn voor een goede afloop van het gebruikelijke "éénouderschap" dus evenzeer vereist als voor een beurtelinge huisvesting (en des te meer voor een gezamenlijke uitoefening van het ouderlijk gezag).

[Dat de ouders voortdurend ruzie maken is trouwens niet alleen slecht voor hun kinderen bij éénouderschap en bij beurtelinge huisvesting (en maakt gezamenlijke uitoefening van hun ouderlijk gezag volledig onmogelijk), maar is ten minste even slecht wanneer beide ouders samenleven. Anders gezegd: een "slecht huwelijk" met samenwonen is niet beter voor de kinderen dan een echtscheiding, "samenblijven voor de kinderen" kan hen meer kwaad doen dan goed. Kortom: voortdurend ruziënde ouders zijn altijd slecht voor hun kinderen. Het meest in het belang van de kinderen is dus, hun ouders deskundig te helpen hun ruzies om te turnen in probleemoplossende gedachte-uitwisselingen (en vrijblijvend meedelen van gevoelens). Een beter onderbouwde deskundige hulpverlening is dus sterk aan te bevelen.]

Welke regeling is dan het meest in het belang van het kind wanneer al de mogelijke hulpverlening, (echt)scheidingsbemiddeling inclusief, niet helpt, en de ouders toch (nog) niet akkoord geraken over hoe het gezin in twee huizen verder moet leven? Welk is dan het minste kwaad: éénouderschap of beurtelinge huisvesting, een weekeinde of een volle week om de veertien dagen? Op die vraag heb ik tien jaar lang naar een antwoord gezocht dat overeenstemt met objectieve ervaringsfeiten.

2.3.1. Vergelijking van onderzoeken.

In het wetenschappelijk onderzoek dat ik daartoe ijverig verzamelde, merkte ik vooreerst op dat "veruit de meeste onderzoeken bij het traditionele éénouderschap hebben vastgesteld dat "echt-scheidingskinderen inderdaad onder beduidende aanpassingsproblemen lijden.(...) In tegenstelling met die bevindingen, hebben de minder talrijke studies over echte **co-ouderschaps**-relaties telkens weer **slechts minimale aanpassingsproblemen** gevonden bij de kinderen. Steinman^{xxi/} vond dat kinderen in co-ouderschap-situaties geen last hadden van de loyaliteits-konflikten die Goldstein et al. hadden voorspeld^{xxii/} (...). Misschien is het nog belangrijker dat (...) deze kinderen niet het verpletterende gevoel van verwerping ervaren dat men vond bij kinderen in de meer gebruikelijke regeling na echtscheiding van moeders met hoederecht en afwezige vaders."^{xxiii/} "Twee bevindingen worden telkens weer bevestigd door de enkele onderzoeken die gegevens over de kinderen behandelen: een minderheid van kinderen vertonen in zekere mate moeilijkheden om zich aan te passen aan de eisen van hun beurtelinge huisvesting; en het percentage van zulke kinderen en de ernst van hun problemen waren nooit erger dan die bij kinderen uit alleen-hoederecht-gezinnen, en waren soms beter. Bij voorbeeld, stellen verschillende onderzoekers een "goede" aanpassing van de kinderen aan hun beurtelinge huisvesting vast, gekoppeld aan een "hoge" graad van tevredenheid van de beurtelings gehuisveste kinderen en slechts "geringe" moeilijkheden in de overgangsfase^{xxiv/}. De moeilijkheden die verwacht werden voort te komen uit het verhuizen van één huishouden naar het andere en van het samenleven met ouders met uiteenlopende levensstijlen, kwamen in werkelijkheid niet voor in de meeste gevallen."^{xxv/}

De door de tegenstanders gevreesde gevolgen van de "nadelen" van beurtelinge huisvesting -zoals het "telkens moeten verhuizen" van de kinderen- blijken dus in het algemeen niet door te wegen tegenover de voordelen - zoals het niet verliezen van één affectieve ouder-kind-relatie, het niet moeten "kiezen" tussen zijn beide geliefde ouders, die als part-time-ouders minder gefrustreerd zijn, enz. ... - .

*Dat wekt de verwachting dat de **beurtelingse huisvesting** in het algemeen **meer in het belang van de kinderen** is dan het traditionele éenouderschap."* ^{xxvi/}

2.3.2. Vergelijkend algemeen onderzoek.

Is dit feitelijk ook zo? Om deze vraag te beantwoorden, is onderzoek nodig dat de twee verblijfsregelingen met elkaar vergelijkt.

*"De resultaten van dit onderzoek tonen aan dat beurtelings gehuisveste jongens **emotioneel significant beter aangepast** zijn dan jongens uit alleenhoederecht, en (ook dan jongens) uit de groep met ongelukkig gehuwde (nog samenwonende) ouders (...). Er waren geen significante verschillen, op geen enkele totale test of subtest, tussen jongens uit alleenhoederecht en jongens met ongelukkig gehuwde ouders. (...) Omgekeerd ondersteunen de resultaten de mogelijkheid dat de situatie kan verbeteren door van een ongelukkig gehuwde situatie te veranderen naar echtscheiding met co-ouderschap."* ^{xxvii/} Een "goede" echtscheiding met beurtelingse huisvesting blijkt voor de kinderen dus beter te zijn dan een voortdurend "slecht" huwelijk. *"(...) in een ander onderzoek werd ontdekt dat beurtelings gehuisveste jongens in de latentie-fase, beter aangepast gedrag vertoonden en minder overstuurd waren tengevolge van de echtscheiding en de conflicten tussen hun ouders dan de "alleenhoede-jongens"* ^{xxviii/}. ^{xxix/}

*"Uit de beschikbare gegevens blijkt het voornaamste voordeel van beurtelingse huisvesting te zijn dat deze verblijfsregeling **minder vaak mislukt**, en aldus een positieve ervaring na de scheiding geeft aan een groter deel van de betrokken kinderen."* ^{xxx/}

*"Dit onderzoek toonde aan dat **co-ouders minder conflicten** hadden dan alleenhoede-ouders met hun ex-echtgenoten. (...) Niet dat co-ouders geen verschillen van mening hadden; zij hadden meningsverschillen, (...) maar zij waren in staat op een meer beschaafde manier van mening te verschillen dan hun tegenhangers met alleenhoederecht."* ^{xxxi/} *"Bovendien werd vastgesteld" ^{xxxii/} dat "co-moeders" hun ex-echtgenoten vaker begripvol en steunegend vonden, en vaker hun opvoeders-kwaliteiten respecteerden. (...)*

*Beurtelings huisvestende vaders waren in hoge mate **betrokken** bij hun vaderschap na hun echtscheiding" ^{xxxiii/}; de graad van betrokkenheid is significant hoger dan bij vaders zonder hoederecht (65% tegenover 23%) ^{xxxiv/}; en, de continuïteit van de betrokkenheid blijkt de norm te zijn ^{xxxv/}. Verder (...) waren co-ouders, in tegenstelling tot alleen-hoederecht-ouders, beter ingelicht over hun kinderen, hadden zij meer invloed op hun leven, en waren zij meer tevreden over de mate waarin zij die invloed hadden ^{xxxvi/}. (...) beurtelings huisvestende moeders melden tevens een vermindering van hun belasting door de zorg voor hun kinderen ^{xxxvii/}.*

*Tenslotte (...) voelden beurtelings gehuisveste **kinderen** zich meer op hun gemak om hun **gevoelens te uiten** (zowel de positieve als de negatieve), en fantaseerden zij tevens minder vaak over een verzoening van hun ouders ^{xxxviii/}. (...)*

Gelet op de intensiteit van de conflicten die typisch is voor alleen-hoederecht-ouders^{xxxix} /, is het opmerkenswaardig dat beurtelings huisvestende ouders het opstellen van een verblijfsregeling significant minder vaak een "ernstig probleem" vonden^{xl} / "xli" /.

"De kwestie van de **tevredenheid** van co-ouders en hun kinderen werd uitvoerig onderzocht. De consensus is dat zowel de beurtelings huisvestende ouders als hun kinderen een "hoge" mate van tevredenheid meedelen, met percentages die oplopen van 67%^{xliii} / tot 84%^{xliiii} / . Bovendien waren beurtelings huisvestende ouders (en vooral de vaders) significant meer tevreden dan ouders met een alleenhoederecht-regeling^{xliiv} / . (...) co-ouders meldden veel minder problemen, en minder erge problemen. (...) beurtelings huisvestende vaders waren significant meer tevreden dan hun tegenhangers zonder hoederecht (87% tegenover 64%) (...) Verder correleerde de tevredenheid van de kinderen hoog met die van hun ouders.^{xliiv} / Tenslotte waren de co-ouders en hun kinderen tevreden om verschillende redenen: de ouders omwille van het gezamenlijk beslissen en een positieve aanpassing van de kinderen aan de echtscheiding; de kinderen omwille van de continuïteit van de relaties met hun leeftijdsgenoten, de vermindering van de spanningen, en het gevoel dat zij niet langer deel uitmaakten van het gevecht tussen de echtgenoten. Er was nochtans één punt waarover ouders en kinderen het eens waren: de **continuïteit van de ouder-kind-relaties**. Voor de vaders betekende dit continuïteit van de betrokkenheid als ouders en van de ouder-kind-interacties. Voor de kinderen betekende het, het gevoel gewenst te zijn en twee ouders te hebben. Bijgevolg beveelden de meeste co-ouders en "co-kinderen" de beurtelingse huisvesting aan^{xlivi} / .

(...) Bij de vrouwen met alleenhoederecht is het een veel voorkomend probleem , dat de **onderhouds-uitkeringen** onregelmatig of helemaal niet betaald worden^{xlvii} /, hetgeen bijdraagt tot de armoede bij een groot deel van deze moeders en hun kinderen^{xlviii} / . (...) In tegenstelling daarmee rapporteren de meeste onderzoeken van co-ouders regelmatige betalingen door de vaders^{xlix} / (...) Co-ouders meldden vaker dan de alleenhoederecht-ouders regelmatige betalingen der onderhoudsuitkeringen (vaders: 88% tegenover 61%; moeders: 83% tegenover 61%)^l / ." ^{li} / In een ander onderzoek "kreeg de helft van de alleenhoederecht-moeders slechts gedeeltelijk, onregelmatig, of helemaal geen onderhoudsgeld voor de kinderen. Deze gegevens worden bevestigd door de bevindingen van andere onderzoeken. (...) In dit onderzoek waren de "co-vaders", in tegenstelling tot de "éénouderschap-vaders", **betrouwbare betalers van onderhoudsgeld** voor hun kinderen. (...) Het is mogelijk dat "co-vaders" blijven betalen voor hun kinderen omdat zij zich op andere manieren volledig betrokken voelen, en niet alsof zij hun kinderen verloren aan hun ex-echtgenote." ^{lii} / Die regelmatige betalingen zijn in het belang van de betrokken kinderen, vermits ook "het zeker stellen van voldoende financiële inkomsten^{liii} / " "de cognitieve, sociale en emotionele aanpassing van de kinderen positief beïnvloedt"^{liiv} / . "Meer dan een derde van de co-oudersgezinnen zeiden dat zij bijna uitsluitend op de andere ouder beroep deden voor **opvang** van de kinderen. In tegenstelling daarmee vermeldden de alleenhoederecht-ouders de opvang als één van hun grootste problemen. Vooral de alleenhoederecht-moeders waren, door hun laag inkomen, dikwijls verplicht op hun gezin van afkomst beroep te doen voor opvang terwijl zij werkten, hetgeen de grootouders dikwijls overbelastte. (...) In tegenstelling daarmee was het voor de co-ouders een groot voordeel, altijd te weten dat hun kinderen ergens terecht konden wanneer zijzelf waren gaan werken of naar een sociale activiteit, en dat dit geen kosten met zich meebracht. (...)

Alle **alleenhoederecht-ouders** meldden het gevoel, nogal eens **overbelast** te zijn door het alleen opvoeden, zonder iemand om mee te overleggen, en zonder **vrije tijd**. Beurtelingse ouders hebben een ingebouwde vrije tijd. Zonder het te moeten vragen of speciale plannen te moeten maken, hebben zij een gedeelte van de week (of dag of jaar) zonder kinderlast. (...)

Men mag redelijkerwijs besluiten dat **beurtelingse huisvesting op zijn best beter is dan alleenhoederecht op zijn best.**"^{lvj}

2.3.3. Opgelegde beurtelingse huisvesting.

En wat wanneer de omstandigheden niet op hun best zijn, wanneer de ouders **niet akkoord** gaan over co-ouderschap of over éénouderschap, wanneer zelfs professionele (echt)scheidingsbemiddelaars er niet in slagen hen tot een vergelijk te brengen, zodat de rechter moet beslissen en dus een regeling moet opleggen? Is beurtelingse huisvesting dan wel in het belang van het kind?

In Noord-Amerika zijn er wetten die een voorkeur voor co-ouderschap voorschrijven, en waar de rechter co-ouderschap met beurtelingse huisvesting kan opleggen. "Alhoewel de ouders in elk van de types van verblijfsregelingen (beurtelingse huisvesting, hoofdverblijf bij moeder, bij vader) *vergelijkbare niveau's van verbaal redeneren beschreven bij het begin van het onderzoek* (= op het ogenblik van het gevecht voor de rechtbank, gemiddeld 4,5 jaar na de scheiding) *rapporteerden de ouders met (opgelegde) beurtelingse huisvesting bij de follow-up* (= gemiddeld 29 maand later) *significant meer redelijke verbale omgang* (met elkaar) *dan de ouders met alleenhoederecht. Er waren geen significante verschillen tussen (opgelegde) beurtelingse huisvesting en éénouderschap inzake agressie*, (door de ouders) *geuit bij het begin noch bij de follow-up.* (...)

Klinisch **gestoorde kinderen** bleken bij (opgelegde) beurtelingse huisvesting niet vaker voor te komen dan bij (opgelegd) alleenhoederecht. (...)

Slechts 1 ouder met (opgelegde) beurtelingse huisvesting (3%) verbrak het **contact met haar**

kind, terwijl 12 ouders van alleenhoederecht-kinderen (18%) van het toneel verdwenen."^{lvi}

"Over een periode van twee jaar, meldden beurtelings huisvestende ouders half zo vaak (16%) dat zij een **nieuw gerechtelijk geding** aanspanden dan die met alleenhoederecht (32%)^{lvii}/. Zelfs wanneer de beurtelingse huisvesting bij vonnis was opgelegd zonder instemming van beide ouders, verschilde het aantal nieuwe gedingen (33%) niet van dat bij alleenhoederecht-ouders. (...) Beurtelings huisvestende ouders bereikten hun hoederecht-overeenkomst vaker met onderlinge overeenkomst, en, eens dat deze in voege was, brachten zij er vaker informeel dan via de rechtbank veranderingen aan aan^{lviii}/"^{lix}

3. Besluit.

3.1. Algemene regel

Uit de ervaring in de realiteit blijkt dus **beurtelingse huisvesting meer in het belang van de kinderen** te zijn dan de traditionele hoofdverblijf-contact-regeling, zelfs wanneer de ouders niet akkoord geraken over een verblijfsregeling (beurtelingse huisvesting of één enkele "hoofdverblijf-ouder"), ook niet met de hulp van een professionele (echt)scheidingsbemiddelaar.

3.2. Voorzorgsmaatregelen.

Bij erg ruziënde ouders (en preventief dus best altijd) kan men voorzorgsmaatregelen nemen in het belang van de kinderen.

2.3.2.1. Contacten tussen ouders vermijden.

"Een aantal co-vaders vertelden dat zij een kwade, vijandige relatie hadden met hun ex-echtgenoten. Sommige gezinnen gebruiken de **school** liever dan de woning van de ouders, om er hun kinderen naartoe te brengen, zodat er maanden kunnen voorbijgaan zonder dat de ouders elkaar moeten zien of spreken, en zodoende hevige uitbarstingen in het bijzijn van het kind vermeden worden."^{lx}

2.3.2.2. Machtsevenwicht.

Bij een hoofdverblijfgeregeling krijgt de "hoofdverblijf-ouder" alle beslissingsmacht, zodat zij/hij te gemakkelijk in verleiding komt er misbruik van te maken. Om zulk machtsmisbruik, dat nadelig is voor de relaties tussen ouders en kinderen, te vermijden, kan men de verschillende onderdelen van het ouderlijk gezag zo evenwichtig mogelijk verdelen over beide ouders. Zulk een machtsevenwicht kan gemakkelijk gerealiseerd worden wanneer er b.v. twee gemeenschappelijke kinderen zijn: het volstaat, aan de moeder b.v. de doorslaggevende stem te geven wanneer beide ouders niet tijdig akkoord geraken over een beslissing betreffende hun dochter, en aan de vader wanneer het hun zoon betreft. Wanneer er maar één gemeenschappelijk kind is, kan men andere oplossingen bedenken: bij gebrek aan akkoord tussen de ouders, zal de moeder de doorslaggevende stem hebben tot de negende verjaardag van het kind, en de vader nadien; of nog: aan de moeder het gezag over de persoon, en aan de vader het beheer van de goederen der kinderen geven.

Jan Piet DE MAN
kinder- en gezinspsycholoog
Werkgroep Co-ouderschap
en Beurtelinge Huisvesting
Europees Instituut voor het Belang van het Kind
Ter Voortlaan 58
B-2650 Edegem
tel. ('s namiddags) & fax: 03.4405326
e-mail: de.man@scarlet.be

^{i/} Cf. o.a.:

- P. SENAËVE (ed.): **Co-ouderschap en Omgangsrecht. Commentaar op de Wet van 13 april 1995.** Maklu Uitgevers, Antwerpen-Apeldoorn, 1995.

- MOSSELMANS, MARTINE:

Een verouderd familierecht.

(In: Dossier Nieuw-samengestelde Gezinnen.)

Vrouwenraad, derde trimester 1997, blz. 36-41: blz.38.

^{ii/} - M. GALPER: **Co-ouderschap. Een gids voor ouders die na de scheiding hun kind samen willen blijven opvoeden.** Baexem (NL): Gamma Publicaties, 1980. Oorspronkelijke titel: **Co-parenting.** Running Press, 1978.

- Eerste boek van nederlandse auteurs:

P. VAN DER LOOS & R. WITTINK:

Twee ouders, twee huizen. Co-ouderschap na scheiding.

's Gravenhage (NL): VUGA Uitgeverij B.V., 1985 & 1987.

^{iii/} Cf. B.R.T.-OMMEKAAR: Kiezen voor delen. Co-ouderschap. **Ommekaar**, maandblad, februari 1986.

^{iv/} J. PARLEVLIE: **Ouderschap na echtscheiding, over nieuwe ontwikkelingen in regelingspraktijken bij gescheiden ouders en hun kinderen.**

Zeist (NL): Nisso Studies, 1985.

^{v/} G. SWENNEN:

Verslag namens de Commissie voor de Justitie.

Belgische Kamer van Volksvertegenwoordigers,

nr. - 1430 - 4 - 93 / 94, 15 december 1994, pp. 9 & 7.

^{vi/} J.P. DE MAN: Het belang van het kind bij (echt)scheiding. **Revue Trimestrielle de Droit Familial**, 3-4/1992, pp. 227-236.

^{vii/} Artt. 374 en 376 B.W., die gelden voor de "ouder die niet het ouderlijk gezag uitoefent". Wanneer de ouders hun gezag (juridisch gezien) nog wel gezamenlijk uitoefenen, geeft dit hen ipso facto ook het recht informatie in te winnen - en dan niet alleen over die opvoeding en dat goederenbeheer -. Dat (al dan niet beperkte) informatierecht geldt dus voor alle ouders.

^{viii/} Cf. Robert F. COCHRAN: Reconciling the Primary Caretaker Preference, the Joint Custody Preference, and the Case-by-Case Rule. in: JAY FOLBERG (ed.): **Joint Custody & Shared Parenting.**, New York & London, The Guilford Press, 1991, p.220-222 & 229 & 232;

geciteerd in: J.P. DE MAN: Het belang van het kind bij (echt)scheiding. **Revue Trimestrielle de Droit Familial**, 3-4/1992, pp. 227-236.

^{ix/} B.v. zoals gesuggereerd in: J. P. DE MAN: **Humanisering van de wetgeving i.v.m. (echt)scheiding: synthese van de wetsvoorstellen i.v.m. co-ouderschap en aanpassing aan het belang van het kind.**

Europees Instituut voor het Belang van het Kind, Edegem, B, 21.11.1993.

- ^{x/} H. DE LEERSNIJDER: Co-ouderschap na echtscheiding. Een kritische benadering van een actueel probleem. **Rondom Gezin**, 9e jrg., nr. 1, april 1988, p. 30.
- ^{xi/} H. DE LEERSNIJDER: Co-ouderschap na echtscheiding. Een kritische benadering van een actueel probleem. **Rondom Gezin**, 9e jrg., nr. 1, april 1988, p. 29.
- ^{xii/} J.P. DE MAN: Het belang van het kind bij (echt)scheiding. **Revue Trimestrielle de Droit Familial**, 3-4/1992, pp. 227-236.
- ^{xiii/} J.P. DE MAN: Het belang van het kind bij (echt)scheiding. **Revue Trimestrielle de Droit Familial**, 3-4/1992, pp. 227-236.
- ^{xiv/} - R.D. HESS & K.A. CAMARA: Post-Divorce Family Relationships as Mediating Factors in the Consequences of Divorce for Children. **Journal of Social Issues** 35 (1979), 79-96.
- E.M. HETHERINGTON, M. COX & R. COX: Divorced Fathers. **Family Coordinator** 25 (1976), 417-428.
- E.M. HETHERINGTON, M. COX & R. COX: The Aftermath of Divorce. In: STEVENS, J.H. & MATHEWS, M. (Eds.): **Mother-Child, Father-Child Relationships**. National Association for the Education of Young Children, 1978, 149-176.
- D.S. JACOBSEN: The Impact of Marital Separation/Divorce on Children: I. Parent-Children Separation and Child Adjustment. **Journal of Divorce** 1 (1978), 341-360 (a).
- R. ROSEN: Some Crucial Issues Concerning Children of Divorce. **Journal of Divorce** 3 (1979), 19-25.
- J.S. WALLERSTEIN & J.B. KELLY: **Surviving the Breakup: How Children and Parents Cope with Divorce**. New York: Basic Books 1980 (a).
- J.S. WALLERSTEIN & J.B. KELLY: Effects of Divorce on the Visiting Father-Child relationship. **American Journal of Orthopsychiatry** 137 (1980), 1534-1539 (b).
- ^{xv/} J.P. DE MAN: **Echtscheiding en de gevolgen voor het kind. Wanneer is de scheiding het minst nadelig voor het kind?** Edegem (B): eigen uitgave, 1989.
Bewerkte gedeeltelijke vertaling uit:
W.A. FTHENAKIS, R. NIESEL & H.-R. KUNZE: **Ehescheidung; Konsequenzen für Eltern und Kinder**. München-Wien-Baltimore: Urban & Schwarzenberg, 1982. Verwijzend naar: L.A. KURDEK: An Integrative Perspective on Children's Divorce Adjustment, **American Psychologist** 36 (1981), 856-866.
- ^{xvi/} B. - Berg & R. Kelly: The Measured Self-Esteem of Children from Broken, Rejected, and Accepted Families. **Journal of Divorce** 2 (1979), 363-370.
- D.S. JACOBSEN: The Impact of Marital Separation/Divorce on Children: II. Interparent Hostility and Child Adjustment. **Journal of Divorce** 2 (1978), 3-19 (b).
- J.S. LOWENSTEIN & E.J. KOOPMAN: A Comparison of the Self-Esteem Between Boys Living with Single-Parent Mothers and Single-Parent Fathers. **Journal of Divorce** 2 (1978), 195-208.
- R. ROSEN: Some Crucial Issues Concerning Children of Divorce. **Journal of Divorce** 3 (1979), 19-25.
- J.S. WALLERSTEIN & J.B. KELLY: **Surviving the Breakup: How Children and Parents Cope with Divorce**. New York: Basic Books 1980 (a).
- ^{xvii/} - D.S. JACOBSEN: The Impact of Marital Separation/Divorce on Children: II. Interparent Hostility and Child Adjustment. **Journal of Divorce** 2 (1978), 3-19 (b).
- D.S. JACOBSEN: The Impact of Marital Separation/Divorce on Children: III. Parent-Communication and Child Adjustment, and Regression Analysis of Findings from Overall Study. **Journal of Divorce** 2 (1978), 175-194 (c).
- ^{xviii/} E.M. HETHERINGTON, M. COX & R. COX: The Aftermath of Divorce. In: STEVENS, J.H. & MATHEWS, M. (Eds.): **Mother-Child, Father-Child Relationships**. National Association for the Education of Young Children, 1978, 149-176.
- ^{xix/} J.P. DE MAN: **Echtscheiding en de gevolgen voor het kind. Wanneer is de scheiding het minst nadelig voor het kind?** Edegem (B): eigen uitgave, 1989.
Bewerkte gedeeltelijke vertaling uit:
W.A. FTHENAKIS, R. NIESEL & H.-R. KUNZE: **Ehescheidung; Konsequenzen für Eltern und Kinder**. München-Wien-Baltimore: Urban & Schwarzenberg, 1982. Verwijzend naar: L.A. KURDEK: An Integrative Perspective on Children's Divorce Adjustment, **American Psychologist** 36 (1981), 856-866.
- ^{xx/} H. DE LEERSNIJDER: Co-ouderschap na echtscheiding. Een kritische benadering van een actueel probleem. **Rondom Gezin**, 9e jrg., nr. 1, april 1988, p. 23-26.
- ^{xxi/} S. STEINMAN: The experience of children in a joint-custody arrangement: A report of a study. **American Journal of Orthopsychiatry** 51: 403-414, 1981.
- ^{xxii/} J. GOLDSTEIN, A. FREUD, & A.J. SOLNIT: **Beyond the best interest of the child**. The Free Press, New York (USA) 1973.

- xxiii/ D. COLLIER: Joint Custody: Research, Theory, and Policy. **Fam. Proc.** 27: 459-469, 1988; op grond van:
- J. GOLDSTEIN, A. FREUD & A. SOLNIT: **Beyond the best interests of the child.** New York: Free Press, 1973.
- A. ABARBANEL: Shared parenting after separation and divorce: A study of joint custody. **American Journal of Orthopsychiatry** 49: 320-329, 1979.
- xxiv/ - A. ABARBANEL: Shared parenting after separation and divorce: A study of joint custody. **American Journal of Orthopsychiatry** 1979, 49, 320-329.
- N.M. NEHLS & M. MORGENBESSER: Joint custody: An exploration of the issues. **Family Process** 1980, 19, 117-125.
- M.A. WATSON: Custody alternatives: Defining the best interests of the children. **Family Relations** 1981, 30, 474-479.
- xxv/ M. BENJAMIN & H.H. IRVING: Shared parenting: Critical review of the research literature. **Family and conciliation courts review** volume 27, number 2 / december 1989, 21-35, p. 24.
- xxvi/ J.P. DE MAN: **Het belang van het kind bij (echt)scheiding.** Uitgebreide en geactualiseerde versie. Edegem: Europees Instituut voor het Belang van het Kind, 1995.
- xxvii/ E.Q. POJMAN: **Emotional Adjustment of Boys in Sole Custody and Joint Custody Divorces Compared with Adjustment of Boys in Happy and Unhappy Marriages.** Abstract of the Dissertation, Presented to the Faculty (of Psychology) of the California Graduate Institute, USA, July 1981.
- xxviii/ - V.M. SHILLER: Joint versus maternal physical custody for families with latency age boys: Parent characteristics and child adjustment. **American Journal of Orthopsychiatry**, 56, (1986), 486-489.
- V.M. SHILLER: Loyalty conflicts and family relationships in latency boys: A comparison of joint and maternal custody. **Journal of Divorce**, 9(4), (1986b), 17-38.
- xxix/ J.R. JOHNSTON., M. KLINE, J.M. TSHANN: Ongoing Postdivorce Conflict: Effects on Children of Joint Custody and Frequent Access. **Amer. J. Orthopsychiat.** 59(4), October 1989, 576-592, p. 577.
- xxx/ M. BENJAMIN & H.H. IRVING: Shared parenting: Critical review of the research literature. **Family and conciliation courts review** / volume 27, number 2 / december 1989, 21-35, p. 24.
- xxxi/ D.A. LUEPNITZ: A Comparison of Maternal, Paternal, and Joint Custody: Understanding the Varieties of Post-Divorce Family Life. **Journal of Divorce**, 9:3, Spring 1986; reprinted in: J. FOLBERG (ed.): **Joint Custody & Shared Parenting.** New York & London, The Guilford Press, 1991, p.109-110 & 113.
- xxxii/ SHILLER
- xxxiii/ J.B. GREIF: Fathers, children, and joint custody. **American Journal of Orthopsychiatry** 1979, 49, 311-319.
- xxxiv/ H.H. Irving & M. Benjamin: Shared parenting in Canada: Questions answers, and implications. **Canadian Family Law Quarterly** 1986, 1, 79-103.
M.E. BOWMAN & C.R. AHRONS: Impact of legal custody status on father's parenting postdivorce. **Journal of Marriage and the Family** 1985, 47, 481-488.
- xxxv/ J.B. GREIF: Fathers, children, and joint custody. **American Journal of Orthopsychiatry** 1979, 49, 311-319.
- xxxvi/ A. D'ANDREA: Joint custody as related to paternal involvement and paternal self-esteem. **Conciliation Courts Review** 1983, 21, 81-87.
- xxxvii/ - D. LEUPNITZ: A comparison of maternal, paternal and joint custody: Understanding the varieties of post-divorce family life. **Journal of Divorce** 9 (3): 1-12, 1986.
- H.H. IRVING & M. BENJAMIN: Shared parenting in Canada: Questions answers, and implications. **Canadian Family Law Quarterly** 1986, 1, 79-103.
- xxxviii/ V.M. SHILLER: Loyalty conflicts and family relationships in latency boys: A comparison of joint and maternal custody. **Journal of Divorce**, 9(4), (1986b), 17-38.
- xxxix/ H.H. IRVING & M. BENJAMIN: **Family Mediation: Theory and Practice of Dispute Resolution.** Toronto: Carswell, 1987.
- xl/ - H.H. IRVING & BENJAMIN: Shared parenting in Canada: Questions, answers, and implications. **Canadian Family Law Quarterly** 1986, 1, 79-103.
- M. BENJAMIN & H.H. IRVING, H.H. Comparison of the experience of satisfied and dissatisfied shared parents. **Journal of Divorce** 1989, 14.
- xli/ J.P. DE MAN: **Echtscheiding en de gevolgen voor het kind. Wanneer is de scheiding het minst nadelig voor het kind?** Edegem (B): eigen uitgave, 1989.
Bewerkte gedeeltelijke vertaling uit:
W.A. FTHENAKIS, R. NIESEL & H.-R. KUNZE: **Ehescheidung; Konsequenzen für Eltern und Kinder.** München-Wien-Baltimore: Urban & Schwarzenberg, 1982.
Verwijzend naar:
L.A. KURDEK: An Integrative Perspective on Children's Divorce Adjustment, **American Psychologist** 36 (1981), 856-866.
- xlii/ B. ROTHBERG: Joint custody: Parental problems and satisfaction. **Family Process** 1983, 22, 43-52.
- xliii/ - C. AHRONS: Joint custody arrangements in the post-divorce family. **Journal of Divorce** 3(3): 189-205, 1980.

- H.H. IRVING & M. BENJAMIN: Shared parenting project: Overview and implications. in: J. Folberg (ed.): **Joint Custody and Shared Parenting**. 2nd Ed. Washington, D.C.: Bureau of National Affairs and Association of Family & Conciliation Courts, 1989.

^{xliv}/ - Ahrons, C.: Joint custody arrangements in the post-divorce family.

Journal of Divorce 3(3): 189-205, 1980.

- D'Andrea, A. "Joint custody as related to paternal involvement and paternal self-esteem." *Conciliation Courts Review* 1983, 21, 81-87.

- Greif, J.B. "Fathers, children, and joint custody." *American Journal of Orthopsychiatry* 1979, 49, 311-319.

^{xlv}/ Irving & Benjamin

^{xlvi}/ - Greif, J.B. "Fathers, children, and joint custody." *American Journal of Orthopsychiatry* 1979, 49, 311-319.

- Irving, H.H. & Benjamin, M. "Shared parenting in Canada: Questions answers, and implications." *Canadian Family Law Quarterly* 1986, 1, 79-103.

^{xlvii}/ - Weitzman, L.J. *The Divorce Revolution: The unexpected Social and Economic Consequences for Women and Children in America*. New York: Free Press, 1985.

- Wallerstein, J.S. & Blakeslee, S. *Second Chances: Men, Women, and Children a Decade after Divorce*. NY: Ticknor & Fields, 1988.

^{xlviii}/ Irving, H.H. & Benjamin, M. *Family Mediation: Theory and Practice of Dispute Resolution*. Toronto: Carswell, 1987.

^{xlix}/ - Ahrons, C.R.: "The coparental divorce: Preliminary research findings and policy implications." In A.L. Milne (ed.) *Joint custody: A Handbook for Judges, Lawyers, and Counsellors*. Portland, OR: Association of Family Conciliation Courts, 1979.

- Luepnitz, D.: A comparison of maternal, paternal and joint custody: Understanding the varieties of post-divorce family life.

Journal of Divorce 9(3): 1-12, 1986.

- Steinman, S.D. "The experience of children in a joint custody arrangement: A report of a study." *American Journal of Orthopsychiatry* 1981, 51, 403-414.

^l/ Irving & Benjamin.

^{li}/ Benjamin, Michael & Howard H. Irving: Shared parenting: Critical review of the research literature. *Family and conciliation courts review* / volume 27, number 2 / december 1989, 21-35, p. 24-26.

^{lii}/ Deborah Anna Luepnitz: "A Comparison of Maternal, Paternal, and Joint Custody: Understanding the Varieties of Post-Divorce Family Life." *Journal of Divorce*, 9:3, Spring 1986; reprinted in: Jay Folberg (ed.): "Joint Custody & Shared Parenting.", New York & London, The Guilford Press, 1991, p.109-110 & 113.

^{liiii}/ - Desimone-Luis, J., O'Mahoney, K. & Hunt, D.: Children of Separation and Divorce: Factors Influencing Adjustment.

Journal of Divorce 3 (1979), 37-42.

- Wallerstein, J.S. & Kelly, J.B.: *Surviving the Breakup: How Children and Parents Cope with Divorce*. New York: Basic Books 1980 (a).

^{liiv}/ J.P. de Man: *Echtscheiding en de gevolgen voor het kind. Wanneer is de scheiding het minst nadelig voor het kind?* Edegem (B): eigen uitgave, 1989. Bewerkte gedeeltelijke vertaling uit: W.A. Fthenakis, R. Niesel & H.-R. Kunze: *Ehescheidung; Konsequenzen für Eltern und Kinder*. München-Wien-Baltimore: Urban & Schwarzenberg, 1982. Verwijzend naar: L.A. Kurdek: An Integrative Perspective on Children's Divorce Adjustment, *American Psychologist* 36 (1981), 856-866.

^{liv}/ Deborah Anna Luepnitz: "A Comparison of Maternal, Paternal, and Joint Custody: Understanding the Varieties of Post-Divorce Family Life." *Journal of Divorce*, 9:3, Spring 1986; reprinted in: Jay Folberg (ed.): "Joint Custody & Shared Parenting.", New York & London, The Guilford Press, 1991, p.109-110 & 113.

^{livi}/ Johnston, Janet R., Marsha Kline, Jeanne M.Tshann: "Ongoing Postdivorce Conflict: Effects on Children of Joint Custody and Frequent Access.", *Amer. J. Orthopsychiat.* 59(4), October 1989, p. 582-583.

^{liivii}/ Luepnitz, D.A. *Child Custody: A Study of Families After Divorce*. Lexington, MA: Lexington, 1982; referring to: Ilfeld, F.W.Jr., Ilfeld, H.Z. & Alexander, J.R. "Does Joint custody work? A first look at outcome data or relitigation." *American Journal of Psychiatry* 1982, 131 (#1), 62-66.

^{liiviii}/ Irving & Benjamin.

^{lix}/ Benjamin, Michael & Howard H. Irving: Shared parenting: Critical review of the research literature. *Family and conciliation courts review* / volume 27, number 2 / december 1989, 21-35, p. 24.

^{lx}/ Greif: "Fathers, Children, and Joint Custody" 49(2) *Am. J. Orthopsychiatry* 311, 318 (1979).

**EUROPEES INSTITUUT VOOR HET BELANG VAN HET KIND
EUROPEAN INSTITUTE FOR THE BEST INTERESTS OF THE
CHILD**

**EUROPÄISCHES INSTITUT FÜR DAS WOHL DES KINDES
INSTITUT EUROPÉEN POUR L'INTÉRÊT DE L'ENFANT**

Ter Voortlaan 58, B-2650 Edegem, Belgium.
Tel. (afternoon) & Fax: ++.32.3.4405326. E-mail: de.man@scarlet.be

**BIBLIOGRAFIE BETREFFENDE
CO-ouderschap, BEURTELINGSE HUISVESTING [CO],
EN "NESTZORG" [NS].**

de Man, Jan Piet: The best interests of the divorce and separation children. Multilingual collection of citations from empirical scientific research.

L'intérêt de l'enfant en cas de séparation et de divorce. Collection multilingue de citations de recherches scientifiques empiriques.

Edegem (B): European Institute for the Best Interests of the Child, permanently updated. Institut Européen pour l'Intérêt de l'Enfant, constamment mis à jour. [CO]

www.co-ouders.nl [CO]

<http://www.residence-alternee.com/cadre.htm> [CO]

<http://www.equalparenting.org> [CO]

Federale Overheidsdienst Justitie: Wet tot het bevoorrechten van een gelijkmatig verdeelde huisvesting van het kind van wie de ouders gescheiden zijn en tot regeling van de gedwongen tenuitvoerlegging inzake huisvesting van het kind. 18 juli 2006.

Belgisch Staatsblad 04-09-2006.

http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi/article_body.pl?language=nl&caller=summary&pub_date=2006-09-04&numac=2006009678

Liebeth, S., *Slechte timing*. Lezersbrieven - Thuis. 21 april 2006.

Swennen, G., Verherstraeten, S., *Verblijfsco-ouderschap als norm? Ja/Nee*. Knack. 29 maart 2006. p 8.

Marquet, J. (dir.), *Hedendaagse evolutie van het ouderschap*, Gent, Académia Press, Bruxelles, PSF, 2005. [CO]

Belgische Kamer van volksvertegenwoordigers:

Wetsontwerp tot het bevoorrechten van een gelijkmatig verdeelde huisvesting van het kind van wie de ouders gescheiden zijn en tot regeling van de gedwongen tenuitvoerlegging inzake huisvesting van het kind. (...) Verslag namens de subcommissie "Familierecht" uitgebracht door mevrouw Valérie Déom. DOC 51 1673/014, februari 2006. [CO]

de Man, Jan Piet: Naar een (echt)scheidingswetgeving in het belang van het kind. Hoorzitting van de Subcommissie "Familierecht", De Kamer, 16 februari 2005; overgenomen in: Belgische Kamer van volksvertegenwoordigers: Wetsontwerp tot het bevoorrechten van een gelijkmatig verdeelde huisvesting van het kind van wie de ouders gescheiden zijn en tot regeling van de gedwongen tenuitvoerlegging inzake huisvesting van het kind. (...) Verslag namens de subcommissie "Familierecht" uitgebracht door mevrouw Valérie Déom. DOC 51 1673/014, 27 januari 2006; blz. 203-230 & 258-262. [CO]

de Man, Jan Piet H.: Enkele mogelijke verblijfsregelingen voor scheidingskinderen (aangepast naar: Joan B. Kelly, Ph.D., and Divorce Resolutions®, llc. ©, 2003: Child Custody Parenting Plans Options (Children of School Age). www.coloradodivorcemediation.com.) Edegem (B): Europees Instituut voor het Belang van het Kind, 25.11.2005. [CO, NS]

Beel V. Elkaar loslaten zonder wrok. De Standaard. 4 Oktober 2005. [CO]

Beel, V. *Dossier Echtscheiding : Uit Elkaar*. De Standaard. 2 Oktober 2005. [CO]

Baetens, Patricia: Adoptie door personen van hetzelfde geslacht: Waarom niet? Hoorzitting van de Subcommissie "Familierecht", De Kamer, 16 maart 2005. [CO]

Belgische Kamer van volksvertegenwoordigers: Wetsontwerp tot het bevoorrechten van een gelijkmatig verdeelde huisvesting van het kind van wie de ouders gescheiden zijn en tot regeling van de gedwongen tenuitvoerlegging inzake huisvesting van het kind. 17 maart 2005. [CO]

Torfs, Dirk & Karen Vander Steene: Rechters en gezinsbijslag: een moeilijke taakverdeling. *Echtscheidingsjournaal*, 2005/maart, blz. 45-48. [CO]

de Man, Jan Piet: Naar een (echt)scheidingswetgeving in het belang van het kind. Hoorzitting van de Subcommissie "Familierecht", De Kamer, 16 februari 2005; in: Belgische Kamer van volksvertegenwoordigers: Wetsontwerp tot het bevoorrechten van een gelijkmatig verdeelde huisvesting van het kind van wie de ouders gescheiden zijn en tot regeling van de gedwongen tenuitvoerlegging inzake huisvesting van het kind. [CO]

Peeters, Sonja & Sarina Wijnen: Wie krijgt de kinderen? *evita* juli 2004, blz. 116-117. [CO]

Vrederegerecht Zandhoven (Van den Bergh, Pieter): Vonnis op tegenspraak ("*machtigen partijen beurtelings afzonderlijk te verblijven in de echtelijke woonst (...) alwaar (de kinderen) dienen te verblijven;*") 23-03-2004. [CO.NS.JU.VR]

Hooge, Edith: "*Co-ouderschap. Samen je kinderen opvoeden na een scheiding.*" Uitgeverij MOM/Unieboek te Houten, Nederland, 2004. (www.momboeken.nl) ISBN 90-269-6582-6. (*Eigen ervaringen met co-ouderschap en die van twee andere co-ouders. Het gaat zowel over praktische zaken als over de gevoelens van kinderen en hun ouders bij co-ouderschap.*) [CO]

Teyber, E., Kind van gescheiden ouders, Kind van de rekening? Editions Ambo, 2004 [CO]

Swet, J. van: *Mijn ouders gaan scheiden, en ik dan?* Houten (NL), MOM/Unieboek, 2004. (*Voor oudere kinderen.*) [CO]

de Man, Jan Piet: Het belang van het kind bij (echt)scheiding en de justitie-assistenten. (Gebaseerd op: Jan Piet de Man: Het belang van het kind bij (echt)scheiding. *Revue Trimestrielle de Droit Familial*, 3-4/1992, pp. 227-236.) Europees Instituut voor het Belang van het Kind, 02.11.2003. [CO]

De Wolf, A., *De Uitsluitende uitoefening van her ouderlijk gezag: uitgangspunt of uitzondering?* Echtschiedings jaarnaal. 2003/oktober. Pp. 118-129.

KAV - studiedienst: *De gids bij scheiding, wegwijs in het sociaal-juridische kluwen*. Standaard Uitgeverij en KAV, oktober 2003.
Prijs : 13,50 euro + 2,50 euro verzendingskosten. [CO]

Janzing, Jolien: Niet langer een paar... wél nog samen mama en papa; co-ouders én kinderen vertellen. *Libelle* nr. 15/2988 - 3 april 2003, p. 43-49. [CO]

Lies, Gerda, Freek, Jos: Wonen bij elkaar om de hoek, en samen op vakantie.
In: Janzing, Jolien: Niet langer een paar... wél nog samen mama en papa; co-ouders én kinderen vertellen. *Libelle* nr. 15/2988 - 3 april 2003, p. 48-49. [CO]

Tilly, Ines & Dorien, Dirk: Wie verhuist er? Niet Ines en Dorien, maar papa en mama.
In: Janzing, Jolien: Niet langer een paar... wél nog samen mama en papa; co-ouders én kinderen vertellen. *Libelle* nr. 15/2988 - 3 april 2003, p. 46-47. [CO]

Hind, Herman, Veer: Duidelijke afspraken maken, dát is het geheim.
In: Janzing, Jolien: Niet langer een paar... wél nog samen mama en papa; co-ouders én kinderen vertellen. *Libelle* nr. 15/2988 - 3 april 2003, p. 44-45. [CO]

(Naam gekend door de redactie): Beste medewerkers van BGMK.
HOOP! 25e jaargang, nr 2, maart-april 2003, blz 22. [CO]
(*Na een maatschappelijk onderzoek (...) heeft mijn zoon weer het recht gekregen zoals vroeger om veertien dagen per maand voor zijn kind te zorgen.*)

Kinder- en Jongerentelefoon Vlaanderen:
Ouderlijk gezag en stiefouders. (Uit: Kinder- en Jongerentelefoon Vlaanderen: *Colofon.*)
HOOP! 25e jaargang, nr 2, maart-april 2003, blz 6-8. [CO] (*werkloze*)

Uyttenhove, A.: Co-ouderschap en afwisselend verblijf in het Belgische socialezekerheidsrecht. In: Janvier, R., A. van Regenmortel & V. Vervliet (eds.): *Actuele problemen van het sociale-zekerheidsrecht*. Brugge: die Keure, 2003, 1-24. [CO]

Neuman, M. G. en P. Romanowski: *En de kinderen scheiden mee ... Het zandkastelenprogramma*. Amsterdam (NL), SWP, 2003. (*Voor co-ouders (in spe).*) [CO]

Swet, Jacqueline van: *Kinderen en hun ouders na een scheiding*. Amsterdam (NL), Boom, 2003. (*Voor co-ouders (in spe).*) [CO]

Neuman, M. Gary & Patricia Romanowski (2003), *En de kinderen scheiden mee... Het Zandkastelenprogramma*. Amsterdam: Uitgeverij SWP (www.swpbook.com), ISBN 90 6665 512 7, NUR 740, 264 blz.; (*Hoewel echtscheiding een probleem van het hele gezin is, gaat dit boek op de eerste plaats over de kinderen; over de impact die de scheiding op hen heeft vanaf*

de geboorte tot de eerste jaren van volwassenheid en hoe je daar als ouder het beste mee omgaat. De bedoeling van dit boek is niet om ouders in de rol van therapeut te dwingen. Het is een hulpboek waaruit je specifieke hoofdstukken of korte fragmenten kunt halen die over problemen gaan waar je als gescheiden ouder mee kampt. Het is gebaseerd op de observaties en ervaringen van Gary Neuman met mer dan 20.000 Amerikaanse kinderen en hun ouders die hebben deel genomen aan het 'Zandkastelenprogramma', een intensieve groepssessie met kinderen van gescheiden ouders in de leeftijd van 6 tot 17 jaar.) Vertaling van:

Neuman, M. Gary & Patricia Romanowski (1998), *Helping your kids cope with divorce the Sandcastles way*. New York: Random House, Inc., ISBN 0-679-77801-2.

Buysens, Frank: Regelingsakte en familierechtelijke overeenkomsten. Aandachtspunten. In: Buysens, Frank, Diana Evers, Johan Speecke, Nan Torfs & Willy van Eeckhoutte: *Echtscheiding door onderlinge toestemming. Verslagboek Notariële vormingsdagen van de Nederlandstalige Gemeenschapsraad van de Koninklijke Federatie van het Belgisch Notariaat*. Brugge, die Keure (juridische.uitgaven@diekeure.be), 2002, ISBN 90 5751 594 6, blz. 1-42. [CO]

Speecke, Johan m.m.v. Sofie Logie: Fiscale aspecten van het gehuwd, ongehuwd en wettelijk samenwonen en van echtscheiding en feitelijke scheiding: burgerlijke veelvoud, fiscale tweevoud. In: Buysens, Frank, Diana Evers, Johan Speecke, Nan Torfs & Willy van Eeckhoutte: *Echtscheiding door onderlinge toestemming. Verslagboek Notariële vormingsdagen van de Nederlandstalige Gemeenschapsraad van de Koninklijke Federatie van het Belgisch Notariaat*. Brugge, die Keure (juridische.uitgaven@diekeure.be), 2002, ISBN 90 5751 594 6, blz. 67-162. [CO]

van Eeckhoutte, Willy: *Echtscheiding door onderlinge toestemming en sociale zekerheid*. In: Buysens, Frank, Diana Evers, Johan Speecke, Nan Torfs & Willy van Eeckhoutte: *Echtscheiding door onderlinge toestemming. Verslagboek Notariële vormingsdagen van de Nederlandstalige Gemeenschapsraad van de Koninklijke Federatie van het Belgisch Notariaat*. Brugge, die Keure (juridische.uitgaven@diekeure.be), 2002, ISBN 90 5751 594 6, blz. 163-204. [CO]

Bogaerts-Tholen, mr. M.J.J.: Beschikking [*"(...) Dat partijen de zorg ten aanzien van de minderjarige kinderen zullen delen. (...) in het belang van de kinderen dat zij in de echtelijke woning moeten kunnen blijven wonen. (...) dat alleen de op dat moment zorgende ouder in de echtelijke woning aanwezig is. (...)"*] Arrondissements-rechtbank 's-Hertogenbosch, 1 mei 2002. [CO] [ME] [NS]

Serneels, Katrijn: "De "Adams" zijn geen vrouwenhaters". *De Morgen* 18 januari 2002, blz. 6. [CO]

Van Cauwenbergh, Kathy (red.): *Ik sta er alleen voor! Wat nu? Een informatiebrochure voor alleenstaande ouders*. OCMW Boechout, OCMW Borsbeek en OCMW Hove, januari 2002. (*Scheidingsbemiddeling: blz. 12-13*) [ME] (*Co-ouderschap: blz. 13-15*) [CO]

de Man, Jan Piet: *Kinderen en (echt)scheiding*.

Voordracht gehouden in het OCMW van Boechout.

Edegem (B): Europees Instituut voor het Belang van het Kind, 23.10.2001. [CO] [ME]

F.D.N.: Kort op de bal. *de bond*, 05.10.2001, blz. 2. “Alleenstaanden die ten gevolge van een echtscheiding afwisselend kinderlast hebben (...) krijgen een leefloon van 26.931 frank (667,59 euro). (...) prima dat de overheid rekening houdt met co-ouderschap.” [CO] [FI.BM]

van der Kris, Jeroen: Getergde vaders. *NRC Handelsblad*, 01.09.2001, blz. 39. [ME] [CO]

X: Co-ouderschap. <http://www.Ibab.be/120601.htm> [CO, fiscaal]

de Man, Jan Piet: Gezin en vrijwilliger: bouwen aan sociale cohesie. Nota t.b.v. de forumdag op 06.06.2001 te 1030 Schaarbeek.

Edegem (B): Europees Instituut voor het Belang van het Kind, 14.05.2001. [CO]

X: Domicilie kinderen is niet determinerend voor tenlasteneming bij co-ouderschap. *Fisc. Act.* 2001, afl. 15, 14. [CO]

(Van Weert, Els): Parlementaire vraag: Co-ouderschap bij echtscheiding. (Vraag nr. 205 van mevrouw Els Van Weert van 26 april 2000, *Vr. en Antw.*, Kamer, 1999-00, 16 juni 2000, 3927) *Echtscheidingsjournaal* 2001/februari, p. 34-35. [CO]

Masurel, C. en K. Mac Donald Denton: *Ik woon in twee huizen*. Amsterdam, Van Goor, 2001. (Voor jonge kinderen.) [CO]

Duindam, V. en M. Vroom: *Een nieuwe start. Handboek voor gescheiden ouders*. Amsterdam (NL), Van Gennep, 2001. (Voor co-ouders (in spe).) [CO]

de Man, Jan Piet H.: Werkgroep Co-ouderschap en Beurtelingse Huisvesting.

In: Belgische Kamer van volksvertegenwoordigers / Chambre des représentants de Belgique: *Studiedag echtscheidingsrecht: Integraal verslag / Journée d'étude: droit du divorce: Compte rendu intégral*, 08.12.2000, blz. 24-25. [CO]

de Man, Jan Piet H.: Suggesties voor wetsvoorstellen inzake (echt)scheiding in het belang van het kind / Suggestions formulées en vue de l'élaboration de propositions de loi visant à organiser la séparation ou le divorce dans l'intérêt des enfants.

In: Belgische Kamer van volksvertegenwoordigers / Chambre des représentants de Belgique: *Studiedag echtscheidingsrecht / Journée d'étude droit du divorce*, 08.12.2000, p. 68-70. [CO]

Cochez, Tom: Moeders luisteren het best. Jongeren tevreden over ouders, maar vragen meer zelfstandigheid. *De Morgen*, 08.12.2000, blz. 28. [CO]

(Bossaerts, Bea:) Leven in een eenoudergezin. Ouders rekenen ook op steun van school bij echtscheiding of overlijden. *de bond* 08.12.2000, blz 2.

(Bespreking boek “Leven in een eenoudergezin. Getuigenissen van ouders en kinderen.” Vlaams Centrum voor Kinderen en Gezinnen.) [CO]

Raad van de Gelijke Kansen voor Mannen en Vrouwen: *Advies nr. 39 van 8 december 2000 van de Raad van de Gelijke Kansen voor mannen en vrouwen betreffende de aftrek voor kinderen ten laste en het fiscaal statuut van de onderhoudsgelden voor kinderen.*

Rat für Chancengleichheit zwischen Männer und Frauen.

Conseil de l'Égalité des Chances entre Hommes et Femmes: *Avis n° 39 du 8 décembre 2000 du Conseil de l'Égalité des Chances entre hommes et femmes, relatif à la déduction pour enfants à charge et au statut fiscal des rentes alimentaires pour enfants.* [CO]

Toon: Paradox sprak met Yannie. *Paradox*, 24ste jaargang, December 2000, blz. 3-7. [CO]

Strynckx, Mieke: En wat vinden de kinderen er zelf van? *De Morgen*, 23.11.2000, blz. 29. [CO]

Strynckx, Mieke (& Ed Spruijt, universiteit Utrecht: *Wendingen In de Levensloop = WIL-project.*): De pro's en contra's van co-ouderschap. Echt co-ouderschap: de kinderen op één adres, en de ouders om beurt een week bij hun kinderen. *De Morgen*, 23.11.2000, blz. 28. [CO, NS]

Strynckx, Mieke: Ruziënde ouders minder erg voor kinderen dan gescheiden ouders. (*Ed Spruijt, universiteit Utrecht: Wendingen In de Levensloop = WIL-project.*) *De Morgen*, 23.11.2000, blz. 28-29. [ME; CO.]

Van Weert, Els: Echtscheiding - Kinderen - Co-ouderschap. (Vraag nr 205 in de Kamer). *HOOP!* 22ste jaargang nr 8 (oktober 2000), blz. 8. [CO]

Verherstraeten, Servais:

Wetsvoorstel tot wijziging van een aantal bepalingen betreffende echtscheiding en tot invoering van de echtscheiding op grond van een onherstelbare ontwrichting van het huwelijk.

Belgische kamer van Volksvertegenwoordigers: Doc 50 0896/001, 11 oktober 2000.

Proposition de loi modifiant un certain nombre de dispositions relatives au divorce et instaurant le divorce pour cause de désunion irrémédiable des époux.

Chambre des représentants de Belgique, doc 50 0896/001, 11 octobre 2000. [CO]

Verschelden, Gerd: Wet gezinsbemiddeling in de maak.

De juristenkrant Nr. 14 - 26 September 2000, p. 1 & 5. [CO]

Vandekerckhove, Ankie: Voorstel van Decreet - van de heer Guy Swennen - houdende organisatie van scheidingsbemiddeling. Advies van het Kinderrechtencommissariaat.

Vlaams Parlement, Stuk **340** (1999-2000) - Nr. 2, 25.09.2000. [ME, CO]

Drykoningen, D., N. Vanhee & C. Vanschoubroek: Onderhoudsgeld voor de kinderen.

Budget & Recht September/oktober 2000 - nr. 152, blz. 15-20. [CO]

(Recht en fiscaliteit): Echtscheiding: wat na de verscheuring?

Deutsche Bank (B): *Making Money* Nr. 6, Augustus 2000, p. 34-39. [CO]

CGSO Trefpunt & Vormingscentrum Jos van Ussel (Demeyer, Franky e.a.): Scheiding (Opleidingen, trefpuntdagen, supervisie, vorming op maat inz. Scheidingsbemiddeling, ouderschapsbemiddeling, onderhandelen, wet en rechtspraak, kinderen en de scheiding van hun ouders, nieuw-samengestelde gezinnen). *negligé* jaargang 12, nr. 2, juni 2000, blz. 7-8, 10 + bijlagen. [CO]

Poelman, Arnould: Gedeelde belastingvrije sommen voor kinderen ten laste. *Hoop!* 22ste jaargang nr 6 (juni 2000), blz. 11. [CO]

Jacobs, F.: Kinderen ten laste bij echtscheiding - co-ouderschap, (noot onder Antwerpen 21 december 1999), *T.F.R.* 2000, afl. 181, 458-461. [CO]

Coveliers, Hugo, Kathleen van der Hooft en Guy Hove: Wetsvoorstel tot hervorming van het echtscheidingsrecht en de invoering van de foutloze echtscheiding. Belgische kamer van Volksvertegenwoordigers: Doc 50 0684/001, 30 mei 2000. Proposition de loi réformant le droit du divorce et instaurant le divorce sans faute. Chambre des représentants de Belgique: doc 50 0684/001, 30 mai 2000. [CO]

(Croon, Mariël:) Reacties op co-ouderschap. Laat mijn ouders maar verhuizen. *NRC Handelsblad* 27 mei 2000, blz. Z2. [CO-PE]

Scheers, Dirk: Beslagbaar gedeelte loon aangepast. *De Juristenkrant* Nr. 10 - 23 mei 2000, blz. 10. [CO]

Croon, Mariël: Alles dubbel: je spullen, je kamer, je knuffels. *NRC Handelsblad* 20 mei 2000, blz. Z2. [CO]

Vanheeswijck, Luc: Kinderen geven soms dubbel fiscaal voordeel. *De Standaard*, donderdag 2 maart 2000, & *Hoop!* 22ste jaargang nr 5, mei 2000, blz. 15. [CO]

X: Co-ouderschap: model aanvraag verdeling belastingvoordeel. *Fiskoloog* 2000, afl. 767, 7-8. [CO]

Wellens, Jef: Belastinghervorming 2000: een millennium-mug! *Onze tijd* nr. 147 April 2000, blz. 85-90. [CO]

(Speciaal nummer van Budget & Recht): Belastinggids 2000. Brussel: Test Aankoop, april 2000. [CO]

(Computerprogramma Belimp BA2000/AC2000:) Co-ouderschap. Antwerpen: Standaard Uitgeverij, 27.03.2000. [CO]

De Man, Jan Piet: De nieuwe fiscale regeling voor verblijfs-co-ouderschap = beurtelingse huisvesting. Edegem (B): Europees Instituut voor het Belang van het Kind 16.01.2000. [CO]

Beel, Veerle: Strijden voor recht op vaderschap. "Ik verstop haar foto, omdat ik er niet meer naar kijken kán". *Het Nieuwsblad De gentenaar*, dinsdag 11 januari 2000, blz. 9. [CO]

MDM: Fair Play op de werkvloer. *De streekkrant; Groot-Antwerpen*, 6 januari 2000, blz. 3. [CO]

(vriendendienst special): "Onze beslissing om aan co-ouderschap te doen, stuit op veel kritiek." *Flair* 02/1012 - 4 januari 2000, p. 74-76. [CO]

Vanclooster, Alain: Co-ouderschap is martelaarschap? *A.J.T.*, 1999-00 - 185-191. [FI.KB] [CO]

de Man, Jan Piet: De rol van de kinderen in echtscheidingsbemiddeling. Samenvatting van: Lansky, Dona T., Leslie H. Swift, Elisabeth Manley, Amy Elmore & Christine Gerety: The role of Children in Mediation. *Mediation Quarterly*, vol. 14, no. 2, Winter 1996, 147-154. Europees Instituut voor het Belang van het Kind, Edegem (B), 30 mei 1999. [CO]

(Notarissen): Echtscheiding door onderlinge toestemming. *De Streekkrant*, 16 december 1999, blz. 7. [CO]

de Man, Jan Piet: Persbericht. "Co-ouderschap" kan ook fiscaal gunstig zijn!
Edegem (B): Europees Instituut voor het Belang van het Kind 27.10.1999. [CO]

de Man, Jan Piet: Lezersbrief. Co-ouderschap.
Edegem (B): Europees Instituut voor het Belang van het Kind 27.10.1999. [CO]

Lamote, Annick: Nieuwe fiscale regeling voor kinderen bij co-ouderschap. Opgelet: laat u niet vangen! *de bond* 24 september 1999, blz. 2. [CO]

Beernaert, J.E.: Verhoogde vrijstelling voor kinderen ten laste: gedeelde vrijstelling bij co-ouderschap is een maat voor niets. *Fisc. Act.* 1999, afl. 8, 4. [CO]

Beltman, Aafke A.: *Co-ouderschap. Recht op voeten, recht op beide ouders.*
Scriptie in het kader van de opleiding Transpersoonlijke Psychotherapie van Jan Boswijk en Riekje Boswijk-Hummel. Doorn (NL), 18 april 1999. [CO]

Claeys, Barbara: Een week bij papa, een week bij mama. Co-ouderschap na een scheiding, ultieme oplossing of wettelijke nooduitgang? *Fit & gezond* nr. 3, maart 1999, 116-120. [CO]

(Geld & werk): Er heerst vrede in het gescheiden huishouden. Co-ouders. Straks gelijk voor de fiscus. *Knack* 29e jaargang nr. 7 van 23 februari 1999, blz. 48. [CO]

Belangenverdediging van Gescheiden Mannen en hun minderjarige kinderen:
Co-ouderschap. Gent: BGMK, 1999, 101 blz.. [CO]

De Man, Jan Piet: Financiële gevolgen. In: Belangenverdediging van Gescheiden Mannen en hun minderjarige kinderen: *Co-ouderschap*. Gent: BGMK, 1999, blz. 61. [CO]

De Man, Jan Piet: Voor- en nadelen Co-ouderschap met alternerend verblijf voor de kinderen. In: Belangenverdediging van Gescheiden Mannen en hun minderjarige kinderen: *Co-ouderschap*. Gent: BGMK, 1999, blz. 65-77. [CO]

de Man, Jan Piet: Toelichting bij de nieuwe wet betreffende de gezamenlijke uitoefening van het ouderlijk gezag. In: Belangenverdediging van Gescheiden Mannen en hun minderjarige kinderen: *Co-ouderschap*. Gent: BGMK, 1999, blz. 5-11. [CO]

de Man, Jan Piet: Is "co-ouderschap" in het belang van het kind?
In: Belangenverdediging van Gescheiden Mannen en hun minderjarige kinderen:
Co-ouderschap. Gent: BGMK, 1999, blz. 43-52. [CO]

De Greef, Luc: Scheiding - Co-ouderschap en de fiscus.
Deurne: B.G.M.K. Afdeling Antwerpen, 15 september 1998. [CO]

Ruebens, Dirk: Kinderbijslag bij co-ouderschap.
HOOP! 20ste jaargang - nr. 7 (september 1998), p. 21-22. [CO]

Jeugdrechtbank van Brussel: 8 juni 1998, *R.W.* 1998-99,822; & op de juridische site (van cassatie).(*"Overwegende dat een loutere onenigheid of gebrek aan verstandhouding tussen partijen geen afdoende grond is om daaruit af te leiden dat het kindje, al ware het van prille jeugd (7 maanden oud!), beter aan zijn moeder wordt toevertrouwd; (...) dat het verzoek van de vader om het verblijf van het kind in gelijke delen vast te leggen bij de ene en de andere ouder bijgevolg gegrond is; ..."*) [CO]

Vred. Molenbeek: 7 April 1998, *T. Vred.*, 1998, 220.
(*Geciteerd in:* Van Weert, Els: Echtscheiding - Kinderen - Co-ouderschap. (Vraag nr 205 in de Kamer). *HOOP!* 22ste jaargang nr 8 (oktober 2000), blz. 8. & *in:* (Van Weert, Els): Parlementaire vraag: Co-ouderschap bij echtscheiding. (Vraag nr. 205 van mevrouw Els Van Weert van 26 april 2000, *Vr. en Antw.*, Kamer, 1999-00, 16 juni 2000, 3927) *Echtscheidingsjournaal* 2001/februari, p. 34-35.) [CO]

Simoens, Dries: Kinderbijslag bij co-ouderschap: reeds een nieuwe regeling!.
Echtscheidingsjournaal 1998/4 (april 1998), blz. 65-67. [CO]

Hoebanx, Hilde. 31.03.1998. Co-ouderschap. (TV1-Consumentenmagazine "Per slot van rekening" van 08.04.98.) *Telepro magazine* (Rubriek *Rechten*) 3e jaargang - nr. 14: blz. 97. [CO]

De Man, Jan Piet. 23.03.1998. Modelovereenkomst. Edegem (B): Europees Instituut voor het Belang van het Kind, Werkgroep Co-ouderschap en Beurtelingse Huisvesting. [CO]

G.C. en S.L.: Het tijdperk van het co-ouderschap. In: Wat met de kinderen na een echtscheiding? *Budget & Recht* februari 1998 - Nr. 137, blz. 23-25; blz. 25. [CO]

Simoens, Dries: Kinderbijslag bij co-ouderschap.
Echtscheidingsjournaal 1998/1 (januari 1998), blz. 13-16. [CO]

Cole, B.: *Twee van alles*. Rotterdam, Lemniscaat, 1998. (*Voor jonger kinderen*) [CO]

Lampe, Paula: *Gedeelde kinderen. Co-ouderschap als keuze*.
Amsterdam: Ambo, 1998, 255 p.. [CO]

Neuman, M. G., & Romanowzski, P., En de kinderen scheiden mee... het zandkastelenprogramma. 1998.

Van Melkebeke, P.: Co-ouderschap: bij welke ouder is het kind ten laste?
Nieuwsbrief Notariaat Fiscaal, 1997, nr. 19, p. 19/2-19/4. [CO]

Vanheeswijck, Luc: Fiscus: Co-ouderschap.
De Standaard, 20.10.1997. & *HOOP!* 19de jaargang - nr. 10, december 1997, blz. 7. [CO]

de Man, Jan Piet H.: "Co-ouderschap" in België. De nieuwe wet betreffende de gezamenlijke uitoefening van het ouderlijk gezag.
Edegem (B): Europees Instituut voor het Belang van het Kind, 04.10.1997. [CO]

Bataillie, Dominique: Co-ouderschap en Kinderbijslag. Nieuwe bepalingen inzake de toekenning van de kinderbijslag bij scheiding van de ouders in geval van co-ouderschap.
Hoop! 19de jaargang - nr. 8, oktober 1997, p. 16-17. [CO]

Rijksdienst voor Kinderbijslag voor Werknemers: *De kinderbijslag voor werknemers. Wegwijzer en vraagbaak voor de eerstelijnsvoorzieningen in de sociale sector*. 6de uitgave, Oktober 1997. Brussel: R.K.W.. (Gescheiden levende of uit de echt gescheiden ouders: blz. 79-81.) [CO]

(NIC): gemeenschappelijk onderhoud (co-ouderschap). In: NIC - verzekeraarbaarheid, 08.09.1997, punt 4.1. (verwijzend naar art. 123, 3, a) of b) ... of g) (met betrekking tot personen ten laste van de gerechtigden) van het Koninklijk Besluit van 3 juli 1996 tot uitvoering van de wet betreffende de verplichte verzekering voor geneeskundige verzorging en uitkeringen, gecoördineerd op 14 juli 1994, zoals gewijzigd door het Koninklijk Besluit van 29 december 1997, bekendgemaakt in het Belgisch Staatsblad van 31 december 1997, 2e uitgave.) [FI.ZI] [CO]

Kinderbijslagfonds V E V: Echtscheiding en co-ouderschap.
De KinderbijslagKrant nr. 13, september 1997. [CO]

Conseil de l'Egalité des Chances entre Hommes et Femmes / Raad van de Gelijke Kansen voor Mannen en Vrouwen / Rat für Chancengleichheit zwischen Männern und Frauen:
Avis n° 11 du Conseil de l'Egalité des Chances du 11 octobre 1996 relatif à la coparenté / Advies n° 11 van de Raad van de Gelijke Kansen van 11 oktober 1996 betreffende het co-ouderschap. [CO]

MacGillavry, D., Echtscheiding en bemiddeling, een alternatief voor escalerend ruziën.
Ad. Donker. 1997[CO]

de Man, J.P.: Is "co-ouderschap" in het belang van het kind?
Rondom Gezin, 16e jrg., nr. 3-4, oktober 1995 - januari 1996, p. 152-158. [CO]
<http://users.skynet.be/papapro/is%20co-ouderschap%20in%20het%20belang%20van%20het%20kind.htm>

werkgroep “CO-ouderschap”

en *GELIJKMATIGE BEURTELINGSE* huisvesting en “*NEST*zorg”

KONTAKTPERSOON, informatie, opstellen van overeenkomsten, (echt)scheidingsbemiddeling:
Jan Piet H. de Man: Ter Voortlaan 58, 2650 Edegem,
tel. ('s namiddags) & fax: 03.4405326, e-mail: de.man@scarlet.be .

DOELSTELLINGEN EN ACTIVITEITEN

Deze groep staat open voor co-ouders, en voor hen die dit proberen te worden, of het geweest zijn. Je kan er deskundige informatie en hulp krijgen op praktisch, juridisch, sociaal en opvoedkundig vlak. De Werkgroep verzamelt **objectieve informatie** (empirisch wetenschappelijk onderzoek) over "co-ouderschap", gemeenschappelijk ouderlijk gezag en beurtelingse huisvesting en “nestzorg”, en trekt daaruit praktische conclusies voor de kinderen, hun scheidende of gescheiden ouders, (echt)scheidingsbemiddelaars, rechters, wetgevers, enzovoort. Een gespecialiseerde (**echt**)scheidingsbemiddelaar helpt de (toekomstige of huidige) co-ouders de nodige afspraken te maken en eventueel op papier te zetten, b.v. voor de (echt)scheidings- of andere procedure die zij zouden willen voeren.

Men organiseert bovendien **regionale co-oudergroepen** waar men van elkaars ervaringen kan leren, en een morele steun kan zijn voor elkaar. Het doet altijd zo goed met iemand te kunnen praten die hetzelfde heeft meegemaakt, met dezelfde moeilijkheden te kampen heeft, of ze al overwonnen heeft.

ANTWERPEN:

Bijeenkomsten:

Plaats: "Ons Huis" (tel. 03.3248500), Cogelsplein 2 (Turnhoutse baan), 2100 Deurne,
(aan halte tram 10, streekbussen 41 en 41B, bus 33).

Tijdstip: elke eerste woensdag van de maand vanaf ca. 20.30 uur (bijeenkomst P.A.E.).

Kontakten:	Heidi Paeshuyse	014-431210
	Marleen Duquesne	015-211433
	Mariella Vankerckhoven	03-2187033
	Jos Stoffels	2379051
	Gerda Sergeant	2904319
	Jan Piet de Man	4405326
	Anna Van Leuven	4552269
	Etienne Van Gool	6636457
	Hedwig Marteleur	8252561
	Herman Montesinos	0496-551627

BRABANT en LIMBURG:

Kontakten:	Dirk Laermans & Tilly Postelmans	011-241754
	Jan Willems	02-3806968

2 VLAANDEREN:

Kontakt:

Als je zelf zo'n regionale co-oudergroep wil organiseren, dichterbij huis,
laat het dan weten aan één van de kontaktpersonen.

5.2

EUROPEES INSTITUUT VOOR HET BELANG VAN HET KIND
EUROPEAN INSTITUTE FOR THE BEST INTERESTS OF THE
CHILD
EUROPÄISCHES INSTITUT FÜR DAS WOHL DES KINDES
INSTITUT EUROPÉEN POUR L'INTÉRÊT DE L'ENFANT

**EUROPEES INSTITUUT VOOR HET BELANG VAN HET KIND
EUROPEAN INSTITUTE FOR THE BEST INTERESTS OF THE
CHILD**

**EUROPÄISCHES INSTITUT FÜR DAS WOHL DES KINDES
INSTITUT EUROPÉEN POUR L'INTÉRÊT DE L'ENFANT**

Ter Voortlaan 58, B-2650 Edegem, België. Tel. ('s namiddags) & Fax: 00.32.3.4405326. de.man@scarlet.be

**NAAR EEN (ECHT)SCHEIDINGSWETGEVING
IN HET BELANG VAN HET KIND.**

Hoorzitting van de Subcommissie Familierecht, De Kamer, 16 februari 2005.

0. TEGENGESTELDE MENINGEN.

Toen ik, meer dan 24 jaar geleden, begon van dichtbij (onder andere in verschillende groepen van gescheidenen) geconfronteerd te worden met (echt)scheidingssituaties, heb ik alras moeten vaststellen dat het begrip "belang van het kind", alhoewel het door allen aanvaard werd als fundamenteel principe, in werkelijkheid op ontelbare zeer verschillende en tegengestelde manieren concreet werd ingevuld door alle betrokkenen: de twee ouders en hun advocaten, justitie-assistenten, deskundigen, procureurs, rechters, artsen, (echt)scheidingsbemiddelaars, psychologen, maatschappelijk werkers, enz.. Deze controverse is nog groter wanneer het om de gelijkmatig verdeelde huisvesting (verblijfs-co-ouderschap, "bilocatieregeling", ...) gaat.

*"Het klimaat van tegengestelde meningen over co-ouderschap (...) is erom bekend, zeer verschillende houdingen en beleidslijnen te hebben gevoed. (...) Onder deze omstandigheden is het belangrijk deze houdingen en beleidslijnen voortdurend te herzien (...) vanuit het oogpunt van het groeiende aantal **wetenschappelijke bevindingen** die er verband mee houden."*^{1/}

Dan ben ik dus begonnen alle empirische wetenschappelijke onderzoeken te verzamelen betreffende de evolutie van kinderen na de scheiding van hun ouders^{2/}. Ziehier een korte synthese van de bevindingen van die onderzoeken, en van enkele praktische conclusies die men daaruit kan afleiden, teneinde het risico op een ongunstige evolutie beter te verminderen en dat belang doeltreffender te vrijwaren van de tienduizenden Belgische kinderen die elk jaar de scheiding van hun geliefde ouders moeten ondergaan.

^{1/} Johnston e.a.: "Ongoing Postdivorce Conflict: Effects on Children of Joint Custody and Frequent Access.", Amer. J. Orthopsychiat. 59(4), October 1989, p.589-590.

^{2/} de Man, Jan Piet H.:

- Het belang van het kind bij (echt)scheiding. *Revue Trimestrielle de Droit Familial*, 3-4/1992, pp. 227-236.

- In: Conseil de l'Égalité des Chances entre Hommes et Femmes / Raad van de Gelijke Kansen voor Mannen en Vrouwen / Rat für Chancengleichheit zwischen Männern und Frauen:

Avis n° 11 du Conseil de l'Égalité des Chances du 11 octobre 1996 relatif à la coparenté /

Advies n° 11 van de Raad van de Gelijke Kansen van 11 oktober 1996 betreffende het co-ouderschap.

- "L'intérêt de l'enfant en cas de séparation et de divorce." dans: Geneviève Boliaud (éd.): *Divorce. Commentaire pratique. (suppléments 9 & 12 & 17)*, p. VIIIbis.5.1.1.-VIIIbis.5.7.10. Deurne-Antwerpen & Diegem (B): Kluwer Éditions Juridiques Belgique & éditions kluwer, décembre 1998 & 15 janvier 2000 & 31 décembre 2002.)

I. DE TRADITIONELE ONGELIJKE "EENOUDER-HUISVESTING".

I.1. Criterium: het belang van het kind.

Wat is **werkelijk** in -of tegen- het belang van het kind wanneer de verdeling van de tijd die het bij elk van zijn ouders doorbrengt erg ongelijk is (minder dan één derde van de tijd met één van beide ouders)?

I.2. Voorkeur-ouder?

In de huidige rechtspraktijk menen sommigen dat moet gezocht worden naar de "psychologische ouder". *"Wij vinden geen bewijsmateriaal voor het bestaan van één enkele "psychologische ouder" waarmee de band beduidend belangrijker is dan met de rest van het (familiaal) netwerk. (...) Het aangehaalde wetenschappelijk onderzoek (...) toont de nadelige gevolgen van het afsnijden van het kind van één van zijn of haar psychologische ouders. **Het kind heeft zijn beide ouders nodig.**"*^{3/}

Is die gebruikelijke "éénouder-regeling" met de helft der weekeinden met één der ouders dan niet in het belang van de kinderen?

I.2. Gevolgen.

Wat zijn in feite de **effecten op de kinderen** van deze traditionele regeling: éénzijdig hoofdverblijf en kortdurend omgangsrecht of "secundair" verblijf?

I.3.a) Algemeen.

*"Een omvattende synthese van onderzoek vanuit verschillende disciplines over de gevolgen op lange termijn van echtscheiding op de kinderen, levert op dat er een groeiende consensus bestaat dat beduidende aantallen kinderen voor lange jaren lijden onder **psychologische en sociale moeilijkheden** die verband houden met voortdurende en/of nieuwe stress in het gescheiden gezin, en een verhoogde vrees ervaren bij het vormen van blijvende relaties in een later ontwikkelingsstadium, o.a. als jonge volwassene."*^{4/}

"In een éénoudergezin leven zonder vader gaat samen met cognitieve deficits, gedragsstoornissen, en seksuele-indentificatie-problemen bij de kinderen^{5/}*." ^{6/} "Mijn werk toont consequent aan dat goede relaties tussen vader en kind van kritiek belang kunnen zijn voor het psychologisch welzijn en het zelfvertrouwen van scheidingskinderen. Onze onderzoeken van de laatste tien en vijftien jaar hebben nieuwe bewijzen gevonden dat*

^{3/} Committee on the Family of the Group for the Advancement of Psychiatry: New Trends in Child Custody Determinations.

Group for the Advancement of Psychiatry; v. 10, no. 106. Harcourt Brace Jovanovich, USA, 1980.

^{4/} Judith S. Wallerstein: "The Long-Term Effects of Divorce on Children: A Review."

J.Am.Acad.Child Adolesc.Psychiatry, 30:3, May 1991, p.349.

^{5/} - Biller, H.B.. 1981. The father and sex role development.

In *The role of father in child development* (2nd ed.), edited by M.E. Lamb. New York: John Wiley.

- Hetherington, E.M.. 1972. Effects of parental absence on personality development in adolescent daughters. *Developmental Psychology* 7: 313-326.

- Hetherington, E.M., M. Cox & R. Cox 1982. Effects of divorce on parents and children. In *Nontraditional families*, edited by M.E. Lamb. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.

- Kalter, N., B. Riemar, A. Brickman & Woo J. Chen. 1985. Implications of parental divorce for female development. *Journal of the American Academy of Child Psychiatry* 24: 538-544.

- Radin, N.. 1981. The role of the father in cognitive, academic and intellectual development. In *The role of father in child development* (2nd ed.), edited by M.E. Lamb. New York: John Wiley.

- Santrock, J.W., & R.A. Warshak. 1979. Father custody and social development in boys and girls. *Journal of Social Issues* 35: 112-125.

- Wallerstein, J.S. & J.B. Kelly. 1980. *Surviving the breakup: How children and parents cope with divorce*. New York: Basic Books.

^{6/} Johnston e.a.. October 1989. Ongoing Postdivorce Conflict: Effects on Children of Joint Custody and Frequent Access. *Amer. J. Orthopsychiat.* 59(4): 576.

adolescenten bijzonder kwetsbaar zijn wanneer hun relatie met hun vader hen ontnomen wordt."^{7/}

I.3.b) Delinquentie.

*"Gezinnen die uiteengevallen zijn (...) door echtscheiding of feitelijke scheiding (...) vertonen een sterk verband met misdadigheid." ^{8/} "Het percentage **misdadigers** was hoger bij de jongens wanneer de vader afwezig was uit het gezin, maar bij de meisjes was dat percentage hoger wanneer de moeder er niet meer was." ^{9/}*

Het zou dus meer in het belang van de kinderen zijn, de **jongens aan hun vader** "toe te vertrouwen", en de meisjes aan hun moeder.

I.4. Vaders?

Kunnen vaders wel voor hun kinderen zorgen? Wetenschappelijk onderzoek heeft al herhaaldelijk aangetoond dat vaders **ten minste even goed** alleen voor hun kinderen kunnen zorgen als gescheiden moeders: *"... er waren geen significante verschillen tussen alleenmoedergezinnen en alleenvadergezinnen inzake (...) de mate van ruzies, (...) en de **aanpassing** (qua gedrag) van de kinderen."*^{10/}

I.5. Succesvol "éénouderschap"?

De traditionele "éénouderschaapsregeling" beantwoordt dus niet aan de behoeften van de kinderen opdat zij zich goed zouden aanpassen; zij is dus in het algemeen **niet de ideale** oplossing: het is niet in het belang van de kinderen deze regeling **op te leggen** wanneer zij niet door beide ouders in gemeenschappelijk akkoord gevraagd wordt. Integendeel, blijkbaar moet men voorzichtig zijn en psychologisch nadenken over de invloed van een ongelijke huisvesting op de kinderen en op hun relaties met hun ouders.

Welke zijn dan de **voorwaarden** voor een goede afloop van "éénouderschap" = dat het belang van de kinderen niet te erg schaadt?

^{7/} Wallerstein, Judith S. & Sandra Blakeslee. 1989. *Nieuwe Kansen; Mannen, vrouwen en kinderen tien jaar na de scheiding*. Het Spectrum BV (Scala-reeks), p. 299. Translated from *Second chances*. New York: Ticknor & Fields.

^{8/} Prof. M. Rutter: "Maternal Deprivation reassessed." Penguin (Education) Books, Harmondsworth, 1972, p. 80, op grond van:

- Douglas, Ross & Simpson: "All Our Future." London: Peter Davies, 1968;

- Gibson, 1969;

- Gregory, I.: "Anterosperspective Data Following Childhood Loss of a Parent."

Archives of General Psychiatry 13 (1965), 99-120.

^{9/} Prof. M. Rutter, ibidum, p. 112, op grond van:

- Bronfenbrenner, 1961;

- Peterson, Becker, Hellmer, Shoemaker & Quay, 1959;

- Robins, L.N.: "Deviant Children Grow Up." Baltimore, Maryland: Williams & Wilkins 1966.

^{10/} Johnston e.a.: "Ongoing Postdivorce Conflict: Effects on Children of Joint Custody and Frequent Access.", Amer. J. Orthopsychiat. 59(4), October 1989, p.581.

I.5.1. De allerbelangrijkste voorwaarde is "*een laag niveau van conflicten tussen de ouders, voor en na de scheiding*" ^{11/}: dit wordt telkens weer bevestigd door alle empirische wetenschappelijke onderzoeken ^{12/}! De voorwaarden die gunstig zijn voor de traditionele ongelijke huisvesting zijn meer gebaseerd op criteria van goede communicatie tussen beide gescheiden ouders -of ten minste van het respecteren van de rechten van de andere ouder en van de behoeften van de kinderen- en op de afwezigheid van conflicten tussen hen, dan op materiële voorwaarden; alhoewel gebleken is dat de socio-economische voorwaarden ook van een niet te verwaarlozen belang zijn, bij voorbeeld wanneer de kinderen (met de hoofdverblijf-ouder) van een huis met een tuin moeten verhuizen naar een appartement waar ze -omwille van de onderburen- niet meer luidruchtig mogen spelen. De **ideale** regeling -die in de praktijk de ideale remedie geeft om zo vlug mogelijk het lijden te verwerken van de kinderen, hun ouders, hun hulpverleners, de justitie, enz.-, is dus de regeling die de bronnen van conflicten tot het strikte minimum herleidt, zo veel mogelijk de bestaande ouderlijke conflicten oplost en het ontstaan van toekomstige conflicten voorkomt. Dit houdt onder vele andere dingen ^{13/} het volgende in:

- tot elke prijs alles **voorkomen** en afschaffen dat een ouder zou kunnen stimuleren om de andere te **beschuldigen** (van onwaardigheid, niet beschikbaar zijn, gebrek aan belangstelling, zich niet met de kinderen bezig gehouden hebben, enz.), maar integendeel (het hervatten van) een meer opbouwende dialoog zo veel mogelijk stimuleren; en dus de ouders systematisch (en verplichtend, zoals dat gebeurt in Noorwegen Engeland, Québec, de V.S.A. ^{14/}) naar (een informatiesessie over) **(echt)scheidingsbemiddeling** verwijzen ^{15/}, en dit van bij het begin van -ja zelfs **voor-** elke gerechtelijke **procedure** (bij voorbeeld door de griffier die het verzoekschrift ontvangt -zoals dat in Frankrijk gebeurt-, door de politie die de klacht ontvangt, enz.);

^{11/} Kurdek, L.A.: "An Integrative Perspective on Children's Divorce Adjustment." *American Psychologist* 36 (1981), 856-866.

- geciteerd in: W.E. Fthenakis e.a.: *Ehescheidung; Konsequenzen für Eltern und Kinder.* München-Wien-Baltimore: Urban & Schwarzenberg, 1982, p. 161

- op grond van:

- Berg & Kelly: "The Measured Self-Esteem of Children from Broken, Rejected, and Accepted Families." *Journal of Divorce* 2 (1979), 363-370;

- Jacobsen, D.S.: "The Impact of Marital Separation/Divorce on Children: II. Interparent Hostility and Child Adjustment." *Journal of Divorce* 2 (1978), 3-19;

- Lowenstein & Koopman: "A Comparison of the Self-Esteem Between Boys Living with Single-Parent Mothers and Single-Parent Fathers." *Journal of Divorce* 2 (1978), 195-208;

- Rosen, R.: "Some Crucial Issues Concerning Children of Divorce." *Journal of Divorce* 3 (1979), 19-25;

- Wallerstein & Kelly: *Surviving the Breakup: How Children and Parents Cope with Divorce.* New York: Basic Books, 1980.

^{12/} Amato, Paul R.: Children's Adjustment to Divorce: Theories, Hypotheses, and Empirical Support. *Journal of Marriage and the Family* 55 (February 1993): 23-38; p. 25, 30-31.

^{13/} Zie ook: de Man, Jan Piet H.:

- Suggesties voor wetsvoorstellen inzake (echt)scheiding in het belang van het kind. In: Commissie voor de Justitie, Kamer van volksvertegenwoordigers: *Persmap Studiedag over echtscheidingsrecht*, 08.12.2000.

- Humanisering van de wetgeving i.v.m. echtscheiding: Suggesties voor wetsvoorstellen in het belang van het kind inzake (echt)scheidingsbemiddeling, onderhoudsbijdragen, de huisvesting der kinderen, en de gevolgen van (echt)scheiding. *Humanisation de la législation concernant le divorce: Suggestions de propositions de loi dans l'intérêt de l'enfant concernant la médiation familiale, les rentes alimentaires, l'hébergement des enfants et les conséquences du divorce et de la séparation.* Edegem (B): Europees Instituut voor het Belang van het Kind, Institut Européen pour l'Intérêt de l'Enfant, 06.01.2002.

^{14/} Ganancia, Danièle: Comment développer la médiation familiale? Colloque du Centre de Médiation du Barreau du Val de Marne du 1.10.2004, p. 5. Dans: Ganancia, Danièle & Marc Juston: *Vademecum du Juge aux Affaires Familiales prescripteur d'une mesure de Médiation Familiale.* Paris: G.E.M.M.E.

^{15/} Artt. 734bis tot 734sexies Ger. W., ingevoerd door de Wet betreffende de proceduregebonden bemiddeling in familiezaken van 19 februari 2001, *Belgisch Staatsblad*, 03.04.2001, blz. 11218-11221, in werking sinds 01.10.2001.

- dat de rechters, procureurs en advocaten aangezet, ja zelfs verplicht worden te trachten de **dialoog** tussen de ouders te herstellen, hen zo veel mogelijk te stimuleren om samen -en indien nodig met de hulp van een (echt)scheidingsbemiddelaar, een psycholoog en/of een andere hulpverlener, en nadat zij verwezen werden naar een speciale **vorming** die hen leert wat ze kunnen doen en laten opdat hun kinderen zo weinig mogelijk zouden lijden onder hun scheiding- te overleggen hoe zij hun ouderlijke verantwoordelijkheden onder elkaar gaan verdelen, teneinde de (opeenvolgende) verblijfsregeling(en) uit te werken die beantwoorden aan een gemeenschappelijke overtuiging van beide ouders en van hun kinderen dat het de beste haalbare modaliteiten zijn voor hun eigen familiale situatie (hun persoonlijke en financiële mogelijkheden, hun beschikbaarheid om beroepsredenen, enz.);
- de "schuldechtscheiding" vervangen door een procedure **zonder** enig verband van om het even welk begrip van **schuld** of onwaardigheid met om het even welk financieel voordeel (onderhoudsgeld, duur hiervan, enz.); maar die integendeel de echtgenoten stimuleert om akkoorden uit te werken, indien nodig met de hulp van (echt)scheidingsbemiddeling -die nog te weinig ingeburgerd is-;
- de voorrang geven aan de **akkoorden** tussen ouders, en dit op de **eenvoudigste** manier, d.w.z. ze in een uitvoerbare beschikking laten homologeren door de vrederechter, tenzij een andere rechter al gevat werd in die zaak;
- evenals er een wettelijk huwelijksstelsel bestaat, een **wettelijk default scheidingsstelsel** invoeren dat automatisch van toepassing is voor zover de ouders niets anders overeenkomen ^{16/}. Dit zou een sterke aansporing zijn voor de ouders -en hun advocaten en magistraten- om hun inspanningen vooral te richten op het uitwerken van akkoorden eerder dan op een gerechtelijke oorlog, die zo nadelig is (en duur, zowel voor de ouders -ten koste van de kinderen- als voor de Justitie) en waarin de rechter de modaliteiten van de verblijfsregeling moet vastleggen op een wijze die ten minste één van beide ouders zal frustreren -wat gevolgen zal hebben (niet "afgeven" van de kinderen, weigeren het onderhoudsgeld te betalen, ...) die indruisen tegen het belang van de kinderen. Een dergelijk wettelijk scheidingsstelsel zou ook het privé-leven van de gezinnen meer respecteren dan die oorlogen en de slagen met de hamer van een rechter. De rechter zal -wanneer het hem niet lukt de ouders tot een akkoord te brengen- nog genoeg werk hebben aan het vastleggen van de details van de verblijfsregeling, zoals de plaats van de "overgang" van de kinderen (school, onpartijdige grootouder, ander opvanggezin of kinderdagverblijf, politiekantoor, ...), duur van de verblijven bij elk van de ouders (in functie van de leeftijd: zie verder hieronder), enz.;
- een objectieve berekeningsmethode voor de **onderhoudsbijdragen** -die de bijdrage van elk van **beide** ouders (om te vermijden dat één enkele ouder schuldenaar zich gediscrimineerd voelt en zodoende geneigd niet te betalen) vaststelt (en niet "veroordeelt" -tot iets dat altijd een plicht is-) in de vorm van een **percentage** van het inkomen -eerder dan als een vast bedrag (dat te moeilijk te wijzigen is bij een vermindering van het inkomen, en dat maakt dat de kinderen niet -zoals tijdens het samenwonen van hun ouders- mee genieten van een verhoging van de inkomsten van de "afwezige" ouder)-.

^{16/} Cf.: de Man, Jan Piet H.:

- Proposition-type de convention ou de jugement comprenant un hébergement alterné et un exercice partagé de l'autorité parentale. (Actualisation.) Dans: Geneviève Boliâu (éd.): *Divorce. Commentaire pratique* (supplément 14), p. Mod. Act. - 47-58. Diegem (B): éditions kluwer, décembre 2000.

- Modelovereenkomst. Edegem (B): Europees Instituut voor het Belang van het Kind, Werkgroep Co-ouderschap en Beurtelinge Huisvesting. 23.03.1998.

I.5.b) Voor het welslagen van een traditionele ongelijke huisvesting blijken ook "**regelmatige kontakten van de ouder zonder "hoederecht" met het kind**"^{17/} van het grootste belang te zijn. "*Kinderen drukten hun wens voor meer contact met de vaders uit met een verbazende en ontroerende hevigheid. (...) Klachten over de ontoereikendheid van de ouderlijke bezoeken waren niet alleen te horen bij die jongeren die hun afwezige ouder maar zelden zagen, maar ook bij velen die tamelijk vaak bezoek kregen. (...) Het intense verlangen naar meer contact bleef lange jaren onverminderd duren.*"^{18/} "*De hoeveelheid tijd die de ouders die niet bij hun kinderen woonden doorbrachten in direct, exclusief contact met hun kinderen bleek een beduidend verband te vertonen met de aanpassing van de kinderen aan de echtscheiding.*"^{19/} Dankzij de vele onderzoeken over kinderen met een traditionele hoofdverblijf-omgangsrecht-regeling heeft men dus ontdekt dat **regelmatige, lange kontakten** met de "uithuizige" ouder in het belang van de kinderen zijn. Die empirische onderzoeken herinneren aan het belang van de ouderrollen -die niet gelijk zijn, maar elkaar aanvullen en allebei noodzakelijk zijn- en van het recht van het kind om door elk van zijn beide ouders gehuisvest te worden gedurende een voldoende lange tijd opdat beide een werkelijk opvoedende invloed zouden hebben op het kind. Het is dus belangrijk dat het kind, in het kader van elke scheiding (en zelfs zonder scheiding) en a fortiori wanneer een ongelijk "éénouderschap" geregeld wordt, weet dat beide ouders elkaar zullen respecteren (zoals art. 371 B.W. terecht oplegt) opdat het zich zou kunnen verzoenen met de scheiding van zijn ouderkoppel. Het zou dus in het belang van de kinderen zijn, van het "recht op persoonlijk contact" (art. 374 en 375bis B.W.) -evenals van de kortdurende "secundaire" huisvesting- een **recht van het kind** te maken (te verdedigen door de Procureur des Konings) eerder dan van de ouder aan wie de rechter verboden zou hebben zijn ouderlijk gezag uit te oefenen -of die kortdurende "secundaire" huisvesting zou hebben "gegeven"-. Dit houdt in, dat deze ouder **verplicht** zou kunnen worden tot die relaties van zijn kind met hem, op "**straffe**" van een verhoging van zijn onderhoudsbijdrage, gelijk aan het bedrag dat hij niet in natura besteedt tijdens zijn niet uitgeoefend recht (of plicht, in geval van gezamenlijk ouderlijk gezag?) op huisvesting of persoonlijk contact (in geval van uitsluitend ouderlijk gezag).

^{17/} Ibidum, op grond van:

- Hess & Camara: "Post-Divorce Family Relationships as Mediating Factors in the Consequences of Divorce for Children." *Journal of Social Issues* 35 (1979), 79-96;
- Hetherington, Cox & Cox: "Divorced Fathers." *Family Coordinator* 25 (1976), 417-428;
- Hetherington, Cox & Cox: *The Aftermath of Divorce.* In: Stevens & Mathews (Eds.): "Mother-Child, Father-Child Relationships." 3 National Association for the Education of Young Children 1978, 149-176;
- Jacobsen: "The Impact of Marital Separation/Divorce on Children: I. Parent-Child Separation and Child Adjustment." *Journal of Divorce* 2 (1978), 341-360;
- Rosen: "Some Crucial Issues Concerning Children of Divorce." *Journal of Divorce* 3 (1979), 19-25;
- Wallerstein & Kelly: "Surviving the Breakup: How Children and Parents Cope with Divorce." New York: Basic Books, 1980;
- Wallerstein & Kelly: "Effects of Divorce on the Visiting Father-Child Relationship." *American Journal of Orthopsychiatry* 137 (1980), 1534-1539.

^{18/} Wallerstein & Kelly: "Surviving the Breakup: How Children and Parents Cope with Divorce." New York: Basic Books, 1980, p.134.

^{19/} Kurdek en Berg: "Correlates of Children's Adjustment to Their Parents' Divorce.", *New Directions for Child Development, Children and Divorce*, 19, 47-60, 58 (1983).

De beroemde onderzoekster op het gebied van (echt)scheidingskinderen, Judith Wallerstein, heeft vastgesteld dat de mate waarin de vaders zich na de scheiding bezighouden met hun kinderen geen verband houdt met de mate waarin ze dat voordien deden: degene die zich veel met hen bezighielden houden er vaak mee op (bijvoorbeeld omdat het regelmatig van hun kinderen afscheid moeten nemen na te korte bezoeken hen te pijnlijk valt, of omdat ze moeten vaststellen dat het ondoeltreffend blijkt te zijn tegen de "boycot" door de moeder te vechten), en degene die zich weinig met hun kinderen hadden bezig gehouden doen dit na de scheiding vaak meer (bijvoorbeeld omdat ze zich van hun vergissing bewust zijn geworden door het nadenken dat de schok van de scheidingsbeslissing van de moeder heeft teweeg gebracht). De gewoonten of overeenkomsten van de ouders van **vòòr de scheiding** hebben dus geen voorspellende waarde, en kunnen dus **niet** gebruikt worden als **criterium** voor beslissingen die betrekking hebben op een geheel nieuwe situatie.

Het belang van de kinderen vereist dus, hen "toe te vertrouwen" -zoals in Californië- **aan de ouder die de meeste garanties biedt voor de langste en regelmatigste contacten met de andere ouder**. Er bestaan instrumenten om dat respect^{20/} van de affectieve band van het kind met de andere ouder te "meten"^{21/}, die zelfs door de procureurs of de rechters zouden kunnen gebruikt worden (bijvoorbeeld in hun aanhoren van de kinderen), eerder dan door de justitie-assistenten of deskundigen die zo overbelast zijn dat er, lang voordat zij hun verslag hebben neergelegd, een moeilijk te veranderen feitelijke situatie (verblijfs-gewoonte) is ontstaan.

En het spreekt vanzelf dat zulk een regel gepaard moet gaan met voldoende doeltreffende garanties voor de daadwerkelijke uitvoering van de verblijfsregelingen en rechten op persoonlijk contact die eruit voortvloeien:

- **dwangsommen** die voldoende **hoog** zijn (dus in functie van het inkomen van de respectievelijke ouder), **ingevorderd** kunnen worden op dezelfde manier als onderhoudsbijdragen (d.w.z. met dezelfde voorrang op andere schulden, en via de Dienst voor Alimentatievorderingen -na beroep gedaan te hebben op (echt)scheidingsbemiddeling-), en die **ambtshalve** worden vastgesteld op het ogenblik van het vastleggen van de verblijfsregeling, als **preventieve** maatregel -voor elk van **beide** ouders (en grootouders en andere personen)- eerder dan als "straf" -die de verstandhouding tussen de ouders en aldus ook hun relaties met de kinderen nog meer zou vergiftigen als ze pas zouden vastgesteld worden na een "niet afgeven van het kind"-;
- een **procedure** die onmiddellijk na de eerste **klacht** wegens niet naleven van het omgangsrecht of van de verblijfsregeling in werking treedt, die een verplichte verwijzing naar een (informatie over) (echt)scheidingsbemiddeling inhoudt (die minder duur is dan een expertise), een "overgang" van het kind via een **neutrale** plaats (school, onpartijdige

^{20/} Cf. art. 371 C.Civ.

^{21/} Jan Piet de Man:

- *Voorkeurlijsten voor kind, vader, moeder bij scheiding*. Edegem, B: Europees Instituut voor het Belang van het Kind, augustus 1991.

- *Involving children in divorce / separation mediation*. Paper presented at the Workshop "The Presence of Minors in the Family Mediation Process", Oñati (SP), 02.06.94.

- "Wat zoudt ge ervan vinden als ik zou beslissen dat jij ...?" Het hoorrecht van kinderen vanuit psychologisch perspectief. *Tijdschrift van de Vrede- en Politierichters*, oktober - november 1995, p. 299-312.

- *Kinder einbeziehen in die Trennungsmidiation*. Workshop auf der Tagung "Die Mediation" des Schweizerischen Anwaltsverbandes, Bern (CH), 31.01.1997.

- *Impliquer l'enfant en médiation familiale lors de séparation ou divorce*. Mémoire présenté en vue de l'obtention du diplôme de "gradué en médiation". Dour (B): Institut d'enseignement de Promotion sociale de la Communauté française, août 1997.

- *Questionnaires à l'usage des experts et des enquêteurs sociaux en cas de séparation et de divorce*. Edegem (B): Institut Européen pour l'Intérêt de l'Enfant, 29.11.1999.

- *Onderzoek betreffende de verblijfsregeling voor scheidingskinderen: registratie- en vragenlijsten: gebruiksaanwijzing*. Edegem, B: Europees Instituut voor het Belang van het Kind, januari 2004.

grootouder, ander opvanggezin of kinderdagverblijf, politiebureel -die dus geen proces-verbaal meer moet opmaken van tientallen klachten, maar eerder van hun observaties van de min of meer vijandige of tolerante houding van elk der ouders-, neutrale bezoekerimte, enz.), waar de twee **ouders elkaar niet ontmoeten** (om het kind te besparen dat het bij hun twisten of verwijten aanwezig zou moeten zijn), een **vermindering** van de **verblijfsduur** bij de strafbare "niet-afgevende" ouder en een verlenging van de verblijfsduur bij de "uitgesloten" ouder (of grootouder of andere persoon) of van zijn recht op persoonlijk contact^{22/}, enz.;

- een procedure voor gedwongen **uitvoering**

- die eerder de **strafbare** "niet-afgevende" **ouder** uit de woning -of de school- haalt (om ondervraagd te worden door de politie of door de onderzoeksrechter) dan het kind (dat dan makkelijker opgenomen kan worden door de ouder -of grootouder of andere persoon^{23/}-die er op dat ogenblik recht op heeft);

- die de ouders verwijst naar een **vorming** voor gescheiden ouders, die hen leert wat ze kunnen doen en laten opdat hun kinderen niet lijden onder de ouderlijke conflicten noch onder een oudervervreemding^{24/};

- en naar een (informatie over) (echt)**scheidingsbemiddeling** (die minder kost en minder lang duurt dan een onderzoek van een deskundige),

^{22/} / Wilfrid v. Boch-Galhau (Hrsg.): *Das Elterliche Entfremdungssyndrom. Anregungen für gerichtliche Sorge- und Umgangsregelungen. Eine empirische Untersuchung.* 2002. VWB - Verlag für Wissenschaft und Bildung. ISBN 3-86135-117-X. [Übersetzung von: Gardner, Richard A.: Should Courts Order PAS-children to Visit/Reside with the Alienated Parent? A follow-up Study. *American Journal of Forensic Psychology* (2001); 19 (3): 61 - 106.]

^{23/} Cf. art. 375bis C.civ.

^{24/} Cf. o.a.: Jan Piet H. de Man:

- Kinderen helpen te slagen na echtscheiding: een vormingsprogramma voor scheidende ouders, bevolen door de rechtbank. Samenvatting van: Petersen, V., S.B. Steinman. Helping Children Succeed After Divorce: A Court-Mandated Educational Program for Divorcing Parents. *Family and Conciliation Courts Review*, 32(1994)1, 27-39. Edegem (B), Europees Instituut voor het Belang van het Kind, december 1994. Ingekort: onder nr. 95.0484 in: W.A. Dumon - J. van Acker: *Gezinswetenschappelijke documentatie 20 Jaarboek 1995*, blz. 244.

- Vorming voor ouders die scheiden in California. Samenvatting van: Lehner, L.: Education for Parents Divorcing in California. *Family and Conciliation Courts Review*, 32(1994)1, 50-54. Edegem (B), Europees Instituut voor het Belang van het Kind, januari 1995. Ingekort: onder nr. 95.0480 in: W.A. Dumon - J. van Acker: *Gezinswetenschappelijke documentatie 20 Jaarboek 1995*, blz. 241-242.

- Verplichte vorming voor scheidende ouders: werkt dat goed? Een evaluatie van het resultaat na zes maand. Samenvatting van: Arbuthnot, Jack, & Donald A. Gordon: Does Mandatory Divorce Education for Parents Work? A Six-Month Outcome Evaluation. *Family and Conciliation Courts Review*, 34(1996)1, 60-81. Edegem (B): Europees Instituut voor het Belang van het Kind, augustus 1996.

- Resultaten van een onderzoek van vormingsprogramma's voor ouders, verbonden aan de rechtbanken in de U.S.A. Samenvatting van: Blaisure, Karen, & Margie J. Geasler: Results of a Survey of Court-connected Parent Education Programs in U.S. Counties. *Family and Conciliation Courts Review*, 34(1996)1, 23-40. Edegem (B): Europees Instituut voor het Belang van het Kind, augustus 1996.

- De inhoud van vormingsprogramma's voor scheidende ouders; resultaten van een onderzoek. Samenvatting van: Braver, Sanford L, Peter Salem, Jessica Pearson, & Stephanie R. DeLusé: The Content of Divorce Education Programs: Results of a Survey. *Family and Conciliation Courts Review*, 34(1996)1, 41-59. Edegem (B): Europees Instituut voor het Belang van het Kind, oktober 1996.

- Vormingsprogramma's voor scheidende ouders als een afzonderlijk praktijkveld: de agenda voor de toekomst. Samenvatting van: Salem, Peter, Andrew Shepard, & Stephen W. Schlissel: Parent Education as a Distinct Field of Practice: The Agenda for the Future. *Family and Conciliation Courts Review*, 34(1996)1, 9-22. Edegem (B): Europees Instituut voor het Belang van het Kind, oktober 1996.

- Een voorstel voor een piloot-vormingsprogramma voor scheidende ouders. Samenvatting van: Slezak, Ingrid & Amy Swift: Proposal for a Pilot Education Program for Divorcing and Separating Parents. *Family and Conciliation Courts Review*, 34(1996)1, 130-139. Edegem (B): Europees Instituut voor het Belang van het Kind, oktober 1996.

- Een vorming voor gescheiden ouders in konflikt. Samenvatting van: Baker-Jackson, Maxine & Megan G. Orlando: Parents Beyond Conflict Workshop: An Intervention in the Los Angeles Juvenile Dependency. *Family and Conciliation Courts review*, 35(1997)2, 202-205. Edegem (B): Europees Instituut voor het Belang van het Kind, december 1997.

- en ambtshalve een **dwangsom** vaststelt (als dat nog niet gebeurd was) of deze verhoogt (in geval van herhaling van het strafbaar feit).

II. GELIJKMATIG VERDEELDE HUISVESTING **= VERBLIJFS-CO-ouderschap.**

II. 1. Definitie.

Zoals de meeste auteurs versta ik onder verblijfs-co-ouderschap (of zo **gelijkmatig** mogelijk verdeelde **huisvesting**) een **verblijfs**regeling die inhoudt dat de kinderen ten minste één derde van het schooljaar bij elk van hun beide gescheiden ouders verblijven. In de huidige praktijk gaat het meestal om een verdeling van één week bij hun moeder en één week bij hun vader.

Men moet duidelijk het **onderscheid** maken tussen **verblijfs**-co-ouderschap (zo gelijkmatig mogelijk verdeelde huisvesting) en **gezags**-co-ouderschap (gezamenlijke uitoefening van het ouderlijk gezag). Dat onderscheid wordt inderdaad niet vaak genoeg gemaakt. Gezag en verblijf staan namelijk los van elkaar: de combinatie van een traditionele ongelijke huisvesting met een gezamenlijk gezag is de meest voorkomende en zal dit ook blijven, en een **gelijkmatige** huisvesting vereist **niet** noodzakelijk een **gezamenlijk** gezag maar kan zeer **wel** gecombineerd worden met bijvoorbeeld een **verdeeld** gezag (bijvoorbeeld: "Wanneer de ouders niet tijdig akkoord geraken over een belangrijke beslissing betreffende hun dochter zal de mening van de moeder doorslaggevend zijn, en wanneer dat blijvend meningsverschil hun zoon betreft zal de mening van de vader doorslaggevend zijn.", of nog: "Wanneer beide ouders er niet tijdig in slagen het eens te worden over een belangrijke beslissing betreffende de schoolopleiding van hun kind, zullen zij het advies volgen van het Centrum voor LeerlingenBegeleiding dat verbonden is aan de school waarin het zijn vorig schooljaar heeft beëindigd.")^{25/}.

(Die mogelijkheid, een uitzondering te maken op de algemene regel van de gezamenlijke uitoefening van het ouderlijk gezag voor een gedeelte van dit gezag ^{26/} kan misschien ook een oplossing bieden op het gebied van het "**zorgouderschap**": een hertrouwde ouder zou aan zijn echtgenoot(e) een **volmacht** kunnen geven voor een gedeelte (of het geheel) van zijn ouderlijk gezag -wanneer de andere wettelijke ouder weigert zijn kind te laten adopteren door die nieuwe echtgenoot(e)-.)

In hetgeen volgt wordt "co-ouderschap" (vertaling van de al even dubbelzinnige termen "coparen(tali)té in het Frans, "gemeinsames Sorgerecht" in het Duits en "joint custody" in het Engels) in die zin van verblijfs-co-ouderschap of zo **gelijkmatig** mogelijk verdeelde **huisvesting** (of beurtelingse huisvesting, bilocatie of tweeverblijfsregeling) bedoeld.

^{25/} Cf.: de Man, Jan Piet H.:

- Proposition-type de convention ou de jugement comprenant un hébergement alterné et un exercice partagé de l'autorité parentale. (Actualisation.) Dans: Geneviève Boliau (éd.): *Divorce. Commentaire pratique* (supplément 14), p. Mod. Act. - 47-58. Diegem (B): éditions kluwer, décembre 2000.

- Modelovereenkomst. Edegem (B): Europees Instituut voor het Belang van het Kind, Werkgroep Co-ouderschap en Beurtelingse Huisvesting. 23.03.1998.

^{26/} / Cf. art. 373 C.civ. dernier alinéa, & art. 374 C.civ. 3e alinéa.

II.2. Stabiliteit.

"De wetenschappelijk onderzoekers zelf waren lange tijd van mening, dat de stabiele relatie van het kind met **één** van zijn ouders -in de regel de moeder- een voldoende voorwaarde voor de ontwikkeling van het kind vormde. Deze opvatting werd **ontkracht** door de kinderpsychologische onderzoeken van de laatste jaren." ^{27/}

II.3. Objectieve feiten.

II.3.a) Is de gelijkmatige huisvesting in het belang van de kinderen?

Veruit de meeste van de tientallen empirische wetenschappelijke onderzoeken van de praktijk van duizenden verschillende huisvestingen hebben bij het traditionele **ongelijke** "éénouderschap" vastgesteld dat "**echtscheidingskinderen inderdaad onder beduidende aanpassingsproblemen lijden.**(...) In tegenstelling met die bevindingen, hebben de minder talrijke studies over echte **co-ouderschapsrelaties** telkens weer **slechts minimale aanpassingsproblemen** gevonden bij de kinderen. Steinman ^{28/} vond dat kinderen in co-ouderschap-situaties **geen** last hadden van de **loyaliteitsconflicten** die Goldstein et al. ^{29/} hadden voorspeld. ^{30/} ^{31/}

"Twee bevindingen worden telkens weer bevestigd door de enkele onderzoeken die gegevens over de **kinderen** behandelen: de ernst van hun **problemen** waren nooit erger dan die bij kinderen uit één-hoofdverblijf-gezinnen, en waren soms **minder groot**. Bijvoorbeeld stellen verschillende onderzoekers een "goede" aanpassing van de kinderen aan hun beurtelings huisvesting vast, gekoppeld aan een "hoge" graad van **tevredenheid** van de beurtelings gehuisveste kinderen en slechts "geringe" moeilijkheden in de overgangsfase ^{32/}. De moeilijkheden die verwacht werden voort te komen uit het verhuizen van één huishouden naar het andere en van het samenleven met ouders met uiteenlopende levensstijlen, kwamen in werkelijkheid niet voor in de meeste gevallen." ^{33/}

De door de tegenstanders van de gelijkmatige huisvesting **gevreesde gevolgen** blijken dus in het algemeen **niet door te wegen tegenover de voordelen**.

^{27/} Prof. Dr. W. Fthenakis, Directeur van het Staatsinstitut für Frühpädagogik und Familienforschung te München, in de S.W.F.-uitzending "Wir wollen friedlich auseinandergehen. Über ein erfolgreiches Modell von Scheidungs- und Trennungsberatung zum Wohle der Kinder." op 01.06.1991.

^{28/} Steinman, S. "The experience of children in a joint-custody arrangement: A report of a study." American Journal of Orthopsychiatry 51: 403-414, 1981.

^{29/} Goldstein, J., A. Freud, & A.J. Solnit: Beyond the best interest of the child. The Free Press, New York (USA) 1973.

^{30/} - Abarbanel, A.: "Shared parenting after separation and divorce: A study of joint custody." American Journal of Orthopsychiatry 49: 320-329, 1979.

^{31/} Collier, David: "Joint Custody: Research, Theory, and Policy." Fam. Proc. 27: 459-469, 1988.

^{32/} - Abarbanel, A. "Shared parenting after separation and divorce: A study of joint custody." American Journal of Orthopsychiatry 1979, 49, 320-329.

- Nehls, N.M. & Morgenbesser, M. "Joint custody: An exploration of the issues." Family Process 1980, 19, 117-125.

- Watson, M.A. "Custody alternatives: Defining the best interests of the children." Family Relations 1981, 30, 474-479.

^{33/} Benjamin, Michael & Howard H. Irving: Shared parenting: Critical review of the research literature. Family and conciliation courts review / volume 27, number 2 / december 1989, 21-35, p. 24.

II.3.b) Is de gelijkmatig verdeelde huisvesting (verblijfs-co-ouderschap) meer in het belang van de kinderen dan de traditionele ongelijke "éénouder-huisvesting" ("éénouderschap")?

"In een ander onderzoek werd ontdekt dat beurtelings gehuisveste jongens in de latentie-fase, **beter aangepast** gedrag vertoonden en **minder overstuur** waren tengevolge van de echtscheiding en de conflicten tussen hun ouders dan de "één-hoofdverblijf-jongens"^{34/}.^{35/} "Tenslotte (...) voelden beurtelings gehuisveste kinderen zich meer op hun gemak om hun **gevoelens** te uiten (zowel de positieve als de negatieve), en **fantaseerden** zij tevens minder vaak over een **verzoening** van hun ouders^{36/}." ^{37/}.

"De kwestie van de **tevredenheid** van co-ouders en hun kinderen werd uitvoerig onderzocht. De consensus is dat zowel de beurtelings huisvestende ouders als hun kinderen een "hoge" mate van tevredenheid meedelen, met percentages die oplopen van 67%^{38/} tot 84%^{39/}. Bovendien waren **beurtelings** huisvestende ouders (en vooral de vaders) significant **meer tevreden** dan ouders met een één-hoofdverblijf-regeling^{40/}. Tenslotte waren de co-ouders en hun kinderen tevreden om verschillende redenen: de ouders omwille van (...) een positieve aanpassing van de kinderen aan de echtscheiding; de kinderen omwille van de continuïteit van de relaties met hun leeftijdsgenoten, de vermindering van de spanningen, en het gevoel dat zij niet langer deel uitmaakten van het gevecht tussen de echtgenoten. Dientengevolge hebben de meerderheid van de ouders en de kinderen met een gelijkmatige huisvesting deze verblijfsregeling **aanbevolen**.^{41/}" ^{42/}

"Bij de vrouwen met hoofdverblijf is het een veel voorkomend probleem, dat de **onderhoudsuitkeringen** onregelmatig of helemaal niet betaald worden^{43/}, hetgeen bijdraagt tot de armoede bij een groot deel van deze moeders en hun kinderen^{44/}." ^{45/} "In tegenstelling

^{34/} - Shiller, V.M.: Joint versus maternal physical custody for families with latency age boys: Parent characteristics and child adjustment. *American Journal of Orthopsychiatry*, 56, (1986), 486-489.

- Shiller, V.M.: Loyalty conflicts and family relationships in latency boys: A comparison of joint and maternal custody. *Journal of Divorce*, 9(4), (1986b), 17-38.

^{35/} Johnston, Janet R., Marsha Kline, Jeanne M.Tshann: "Ongoing Postdivorce Conflict: Effects on Children of Joint Custody and Frequent Access.", *Amer. J. Orthopsychiat.* 59(4), October 1989, 576-592, p. 577.

^{36/} Shiller, V.M.: Loyalty conflicts and family relationships in latency boys: A comparison of joint and maternal custody. *Journal of Divorce*, 9(4), (1986b), 17-38.

^{37/} J.P. de Man: Echtscheiding en de gevolgen voor het kind. Wanneer is de scheiding het minst nadelig voor het kind? Edegem (B): eigen uitgave, 1989. Bewerkte gedeeltelijke vertaling uit: W.A. Fthenakis, R. Niesel & H.-R. Kunze: Ehescheidung; Konsequenzen für Eltern und Kinder. München-Wien-Baltimore: Urban & Schwarzenberg, 1982. Verwijzend naar: L.A. Kurdek: An Integrative Perspective on Children's Divorce Adjustment, *American Psychologist* 36 (1981), 856-866.

^{38/} Rothberg, B. "Joint custody: Parental problems and satisfaction." *Family Process* 1983, 22, 43-52.

^{39/} - Ahrons, C.: Joint custody arrangements in the post-divorce family. *Journal of Divorce* 3(3): 189-205, 1980.
- Irving, H.H. & Benjamin, M. "Shared parenting project: Overview and implications." In: J. Folberg (ed.) *Joint Custody and Shared Parenting*. 2nd Ed. Washington, D.C.: Bureau of National Affairs and Association of Family & Conciliation Courts, 1989.

^{40/} - Ahrons, C.: Joint custody arrangements in the post-divorce family. *Journal of Divorce* 3(3): 189-205, 1980.
- D'Andrea, A. "Joint custody as related to paternal involvement and paternal self-esteem." *Conciliation Courts Review* 1983, 21, 81-87.

- Greif, J.B. "Fathers, children, and joint custody." *American Journal of Orthopsychiatry* 1979, 49, 311-319.

^{41/} - Greif, J.B. "Fathers, children, and joint custody." *American Journal of Orthopsychiatry* 1979, 49, 311-319.

- Irving, H.H. & Benjamin, M. "Shared parenting in Canada: Questions answers, and implications." *Canadian Family Law Quarterly* 1986, 1, 79-103.

^{42/} Benjamin, Michael & Howard H. Irving: Shared parenting: Critical review of the research literature. *Family and conciliation courts review* / volume 27, number 2 / december 1989, 21-35, p. 24-26.

^{43/} - Weitzman, L.J. *The Divorce Revolution: The unexpected Social and Economic Consequences for Women and Children in America*. New York: Free Press, 1985.

- Wallerstein, J.S. & Blakeslee, S. *Second Chances: Men, Women, and Children a Decade after Divorce*. NY: Ticknor & Fields, 1988.

^{44/} Irving, H.H. & Benjamin, M. *Family Mediation: Theory and Practice of Dispute Resolution*.

daarmee rapporteren de meeste onderzoeken van co-ouders **regelmatige** betalingen door de vaders ^{46/}." ^{47/}

"Dit onderzoek toonde aan dat **co-ouders minder conflicten** hadden dan één-hoofdverblijf-ouders met hun ex-echtgenoten. Dit kwam niet alleen tot uiting in een **afwezigheid** van nieuwe gerechtelijke **procedures**, maar ook in lagere scores op een inventaris waarin zij hun conflicten rapporteerden. Niet dat co-ouders geen verschillen van mening hadden; zij hadden meningsverschillen, (...) maar zij waren in staat op een meer beschaafde manier van mening te verschillen dan hun tegenhangers met één hoofdverblijf." ^{48/}

"Alle **één-hoofdverblijf-ouders** meldden het gevoel, nogal eens **overbelast** te zijn door het alleen opvoeden, zonder iemand om mee te overleggen, en zonder vrije tijd. Beurtelingse ouders hebben een ingebouwde vrije tijd. Zonder het te moeten vragen of speciale plannen te moeten maken, hebben zij een gedeelte van de week (of dag of jaar) zonder kinderlast. (...)

Men mag redelijkerwijs besluiten dat **beurtelingse huisvesting** op zijn best **beter is dan één-hoofdverblijf** op zijn best." ^{49/}

II.3.c) Is de gelijkmatige huisvesting (verblijfs-co-ouderschap) meer in het belang van de kinderen dan de ongelijke huisvesting ("éénouderschap") wanneer de ouders het niet eens zijn over de verblijfsregeling?

Het onderzoek dat in deze rubriek vermeld wordt betrof 100 kinderen die 1 tot 12 jaar oud waren bij het begin van de het geding tussen hun ouders. "Deze gezinnen vertegenwoordigen de diepste en meest aanslepende echtscheidingsruzies." ^{50/}

Wanneer de kinderen vaker van de ene ouder naar de ander overgingen, vertoonden zij vaker gedrags- en sociale problemen; desalniettemin "**bleken klinisch gestoorde kinderen** bij (opgelegde) beurtelingse huisvesting **niet** vaker voor te komen dan bij (opgelegd) één-hoofdverblijf. Nochtans (...) gingen de klinisch gestoorde kinderen vaker van de ene ouder over naar de andere." ^{51/} Die negatieve invloed van de overgangen werd dus blijkbaar geneutraliseerd door de positieve effecten van de gelijkmatige huisvesting, niettegenstaande dit verblijfs-co-ouderschap in Amerika samengaat met frequentere overgangen. De wekelijks altemnerende verblijfs-co-ouderschappen gaven geen aanleiding tot zulke stoornissen.

Toronto: Carswell, 1987.

^{45/} Benjamin, Michael & Howard H. Irving: Shared parenting: Critical review of the research literature. *Family and conciliation courts review* / volume 27, number 2 / december 1989, 21-35, p. 24-26.

^{46/} - Ahrons, C.R.: "The coparental divorce: Preliminary research findings and policy implications."

In A.L. Milne (ed.) *Joint custody: A Handbook for Judges, Lawyers, and Counsellors*.

Portland, OR: Association of Family Conciliation Courts, 1979.

- Leupnitz, D.: A comparison of maternal, paternal and joint custody: Understanding the varieties of post-divorce family life. *Journal of Divorce* 9(3): 1-12, 1986.

- Steinman, S.D. "The experience of children in a joint custody arrangement: A report of a study."

American Journal of Orthopsychiatry 1981, 51, 403-414.

^{47/} Benjamin, Michael & Howard H. Irving: Shared parenting: Critical review of the research literature.

Family and conciliation courts review / volume 27, number 2 / december 1989, 21-35, p. 24-26.

^{48/} Deborah Anna Luepnitz: "A Comparison of Maternal, Paternal, and Joint Custody: Understanding the Varieties of Post-Divorce Family Life." *Journal of Divorce*, 9:3, Spring 1986; reprinted in: Jay Folberg (ed.): "Joint Custody & Shared Parenting.", New York & London, The Guilford Press, 1991, p.109-110 & 113.

^{49/} Deborah Anna Luepnitz: "A Comparison of Maternal, Paternal, and Joint Custody: Understanding the Varieties of Post-Divorce Family Life." *Journal of Divorce*, 9:3, Spring 1986; reprinted in: Jay Folberg (ed.): "Joint Custody & Shared Parenting.", New York & London, The Guilford Press, 1991, p.109-110 & 113.

^{50/} Johnston, Janet R., Marsha Kline, Jeanne M.Tshann: "Ongoing Postdivorce Conflict: Effects on Children of Joint Custody and Frequent Access.", *Amer. J. Orthopsychiat.* 59(4), October 1989, p. 579-581.

^{51/} Johnston, Janet R., Marsha Kline, Jeanne M.Tshann: "Ongoing Postdivorce Conflict: Effects on Children of Joint Custody and Frequent Access.", *Amer. J. Orthopsychiat.* 59(4), October 1989, p. 583.

"Alhoewel de ouders in elk van de types van verblijfsregelingen (beurtelingse huisvesting, hoofdverblijf bij moeder, bij vader) vergelijkbare niveaus van verbaal redeneren beschreven bij het begin van het onderzoek, rapporteerden de ouders met (opgelegde) **beurtelingse huisvesting** bij de follow-up significant **meer redelijke verbale omgang** (met elkaar) dan de ouders met één hoofdverblijf." ^{52/}

"Zelfs wanneer de beurtelingse huisvesting bij vonnis was **opgelegd** zonder instemming van beide ouders, verschilde het aantal **nieuwe gedingen** (33%) **niet** van dat bij alleenhoederecht-ouders. ^{53/}" ^{54/}

III. BESLUITEN.

III.1. Welke verblijfsregeling is het minst nadelig?

"De feiten die totnogtoe door de wetenschappelijke onderzoeken werden ontdekt tonen telkens weer aan dat de meeste ouders en kinderen zich goed aanpassen aan de gelijkmatige verblijfsregelingen. (...) De hierboven beschreven gegevens bewijzen dat de **gelijkmatig verdeelde huisvesting** tegelijk leefbaar en, in vergelijking met de éénzijdige huisvesting, **meer doeltreffend** is. (...) Dit wijst op een hiërarchie van voorkeuren inzake verblijfsregelingen en ouderlijk gezag, met op de **eerste** plaats een voorkeur voor de **gelijkmatig verdeelde huisvesting**, de gezamenlijke uitoefening van het ouderlijk gezag pas op de tweede plaats, en de ongelijke éénzijdige huisvesting (...) op de laatste plaats." ^{55/}

De **gelijkmatige** huisvesting (verblijfs-co-ouderschap) is dus duidelijk gunstiger voor de kinderen dan de traditionele ongelijke hoofdverblijf-omgangsrecht-regeling, zelfs bij conflicten tussen de ouders. Het is dus minder schadelijk voor het belang van de kinderen, een gelijkmatige huisvesting op te leggen dan een ongelijke huisvesting **op te leggen** zonder akkoord van beide ouders -en de kinderen-. En men mag niet uit het oog verliezen dat de meeste (waarschijnlijk ongeveer 2/3 à 3/4 van de) ouders het nog altijd eens zullen worden om de **voorkeur** te geven aan een traditionele ongelijke huisvesting, en dat een wettelijke voorkeur voor een gelijkmatige huisvesting alleen maar van toepassing is wanneer één van de ouders dit vraagt (en wanneer beide ouders een hoofdverblijf bij henzelf vragen). Zelfs wanneer beide ouders akkoord gaan over het principe van een ongelijke verblijfsregeling (bijvoorbeeld een hoofdverblijf bij de moeder), maar niet over de duur ervan (de -beroepshalve minder beschikbare- vader vraagt bijvoorbeeld een 5/9-verdeling, en de moeder eist een 2/12) zal een dergelijke wettelijke voorkeursregeling geen gelijkmatige verblijfsregeling opleggen (maar zal de rechter de voorkeur geven aan de zo gelijkmatig mogelijke vraag -dus, in dit voorbeeld, aan de 5/9- omwille van het principe dat de ouder die de **meeste contacten** toekent van het kind met de andere ouder, de **beste** ouder is).

III.2. Voordelen van de gelijkmatig verdeelde huisvesting.

De gelijkmatige huisvesting vermijdt de risico's op:

- het **verlies** van één van de belangrijkste bronnen van bevrediging van de affectieve - fundamentele en existentiële- behoeften van de kinderen;
- **loyateitsconflicten** bij de kinderen;

^{52/} Johnston, Janet R., Marsha Kline, Jeanne M.Tshann: "Ongoing Postdivorce Conflict: Effects on Children of Joint Custody and Frequent Access.", *Amer. J. Orthopsychiat.* 59(4), October 1989, p. 582-583.

^{53/} Irving & Benjamin.

^{54/} Benjamin, Michael & Howard H. Irving: Shared parenting: Critical review of the research literature. *Family and conciliation courts review* / volume 27, number 2 / december 1989, 21-35, p. 24.

^{55/} Kelly, J.B.: Examining resistance to joint custody. In: J. Folberg (ed.): *Joint Custody and shared parenting*. Washington, D.C.: Bureau of National Affairs & Association of Family & Conciliation Courts, 1984.

(dit zijn de twee essentiële voordelen, de bestaansredenen van deze verblijfsregeling: de **stabiliteit** van de affectieve banden met zijn twee ouders, die maximaal voorkomt dat het kind een verscheurende keuze zou moeten maken tussen hen beiden;

- **machtsmisbruik** door de ouder die het hoofdverblijf (en de uitsluitende uitoefening van het ouderlijk gezag) zou hebben, bijvoorbeeld het machtsmisbruik dat zou kunnen leiden tot een niet respecteren van het "recht op persoonlijk contact" (vroeger "bezoekrecht");

- een invloed van de hoofdverblijf-ouder die groot genoeg zou kunnen zijn opdat het kind een ouderverstotingssyndroom (Parental Alienation Syndrome) zou ontwikkelen.

" *Gelijkmatig beurtelings huisvestende moeders melden tevens een **vermindering** van hun **belasting door de zorg voor hun kinderen***"^{56/}.

Bovendien riskeert de gelijkmatige huisvesting veel minder de ouders en kinderen ertoe te bewegen de opgelegde (hoofd)verblijfsregeling te contesteren, een verhuis naar de andere ouder te vragen, en zodoende meer nieuwe **gedingen** aan te spannen (Cf. de 4de alinea van punt II.3.b) hierboven).

Nochtans is de gelijkmatige huisvesting niet het **wondermiddel**. Het wondermiddel is, de bestaande conflicten op te lossen een toekomstige conflicten te vermijden. Een **overeenkomst** over een traditionele ongelijke hoofdverblijfsregeling met omgangsrecht of "secundair" verblijf vrijwaart het "belang van de kinderen" dus beter dan een opgelegde gelijkmatige verblijfsregeling.

De hierboven geciteerde resultaten van de vele empirische wetenschappelijke onderzoeken, en het overwicht van de voordelen van de gelijkmatige huisvesting die zij hebben vastgesteld, verrechtvaardigen dat het minder noodzakelijk is een voorstel van gelijkmatige huisvesting in vraag te stellen dan een voorstel van ongelijk hoofdverblijf in vraag te stellen; integendeel, de ouder zou eerder moeten **bewijzen** dat de gelijkmatige verblijfsregeling -met stellige zekerheid-, uitzonderlijk, de belangen van de kinderen van een bepaald kind meer zal **schaden** dan de ongelijke (hoofd)verblijfsregeling die hij voorstelt.

III.3. Voorwaarden voor de gelijkmatige huisvesting.

III.3.a) De leeftijd.

De gelijkmatige huisvesting -evenals elke andere verblijfsregeling- moet **aangepast** worden aan de leeftijd van het kind. Men moet inderdaad rekening houden met het feit dat hoe ouder men wordt, hoe vlugger de tijd voorbijgaat; of, anders gezegd, hoe jonger een kind is, des te langer duurt de tijd voor hem. Om een idee te krijgen van die subjectieve beleving van de tijd, kan men hem uitdrukken in een percentage van de leeftijd; zodoende zou één dag voor een éénjarig kind -in zijn subjectieve tijdsbeleving- even lang duren als een maand voor zijn 30-jarige ouders; en 12 dagen (tussen twee weekeinden in de traditionele omgangsregeling) even lang als een jaar! Dus: hoe **jonger** een kind is, des te **minder** is het in staat een scheiding van een zekere **duur** van zijn ouders te verdragen.

De wereldspecialist van de hechting van kinderen van minder dan 3 jaar, Dr. Michael Lamb, en één van de wereldspecialisten van scheidingskinderen, Prof. Joan Kelly, hebben samen de wetenschappelijk het best gefundeerde antwoorden geschreven op de vraag "Welk is de aangepaste duur van een scheiding van de hechtingsfiguren?" in het eind-hoofdstuk -met die titel- van hun artikel "De onderzoeken over de ontwikkeling van de kinderen gebruiken om beslissingen te maken over de huisvesting en het omgangsrecht die aangepast zijn voor

^{56/} - Leupnitz, D.: A comparison of maternal, paternal and joint custody: Understanding the varieties of post-divorce family life. *Journal of Divorce* 9(3): 1-12, 1986.

- Irving, H.H. & Benjamin, M. "Shared parenting in Canada: Questions answers, and implications." *Canadian Family Law Quarterly* 1986, 1, 79-103.

jonge kinderen" ^{57/}. Inderdaad blijkt dat de behoefte van de kinderen, niet te lang gescheiden te worden van de personen aan wie ze gehecht zijn, evolueert met hun leeftijd. Spijtig genoeg geeft dat artikel slechts concrete aanduidingen (3 à 6 jaar: 3 à 4 dagen; rond 7 of 8 jaar: 5 à 7 dagen) voor leeftijden vanaf 3 jaar. Voor jongere leeftijden kan men zich (voorzichtig, omdat hij zich slechts lijkt te baseren op expertises in zeer bijzondere gevallen) wenden tot het boek van de franse psychoanalyticus Dr. Maurice Berger ^{58/}. Voor baby's van 0 tot 1 jaar is hij van mening dat "*het kind zijn vader 2 à 3 keer per week zou mogen zien gedurende telkens 3 à 4 uur, zonder overnachting*"; "*vanaf één jaar kan er één nacht aan toegevoegd worden, en vanaf 3 jaar een volledig weekeinde met 2 nachten*" (p. 114). Men kan echter beter bij voorkeur rekening houden met Joan Kelly, vermits zij zich meer baseert op de resultaten van talrijk empirisch wetenschappelijk onderzoek in grotere en meer algemene steekproeven.

Uitgaande van een geleidelijke evolutie van de vaardigheden van het kind, zou men dus, op basis van al die auteurs, de volgende "*zeer precieze progressieve kalender*" kunnen voorstellen die aangepast is aan de leeftijd van het kind:

0 tot 6 maand:	3 keer per week gedurende telkens	3 uur met de vader;
6 maand tot 1 jaar:	3 " " " "	4 u + 1 nacht " " " ;
1 tot 3 jaar:	3 " " " "	5 u
		maar 24 u tijdens het weekeinde met de vader;
3 jaar: niet meer dan	3 dagen met 1 ouder;	
4 jaar: " "	4 " " "	;
5 en 6 jaar: " "	5 " " "	, b.v. 5 / 5 / 2 / 2 (vrijdag-maandag);
7 jaar: " "	6 " " "	;
8 en 9 jaar: " "	7 " (1 week) "	, en 10 dagen tijdens de vakanties;
10 tot 13 jaar: " "	7 " (1 week) "	, en 2 weken tijdens de vakanties;
14 jaar en ouder:	2 weken "	, als de jongere het wenst (overgangen op vrijdag).

Bovenstaande kalender beantwoordt goed aan de vaststelling dat "*de onderzoeken betreffende echtscheidingen aantonen dat "een scheiding van 12 dagen van" "de ouder waarmee de kinderen tegenwoordig het kleinste aantal overnachtingen doorbrengen" "vaak veel te lang is voor vele kinderen (...). Bovendien geeft deze optie aan de ouder" waarmee het kind die 12 dagen doorbrengt "weinig ontlasting van zijn verantwoordelijkheden tegenover de kinderen."* ^{59/} Hij stemt ook goed overeen met "*heel wat wetenschappelijk onderzoek*" dat "*heeft aangetoond dat vele kinderen, in het bijzonder jongens, meer tijd met hun vader willen dan traditioneel onderhandeld of bevolen wordt; dat kinderen en jong-volwassenen het verlies van contact met een ouder als het belangrijkste negatieve aspect van de echtscheiding*

^{57/} - Joan B. Kelly and Michael E. Lamb: Using child development research to make appropriate custody and access decisions for young children. *Family and conciliation courts review*, Vol. 38 No. 3, July 2000, 297-311: p. 308-309: "How much separation from primary attachment figures is appropriate?"

- de Man, Jan Piet H.: Gebruik maken van onderzoek naar de ontwikkeling van kinderen om geschikte beslissingen over verblijfs- en omgangsregelingen voor jonge kinderen te nemen. (gedeeltelijke vertaling van: Joan B. Kelly and Michael E. Lamb: Using child development research to make appropriate custody and access decisions for young children. *Family and conciliation courts review*, Vol. 38 No. 3, July 2000, 297-311.) Edegem (B): Europees Instituut voor het Belang van het Kind, 21.08.2005.

^{58/} Berger, Maurice & Gravillon, Isabelle: "Mes parents se séparent", Ed. Albin Michel, 2003.

^{59/} Joan B. Kelly, Ph.D.: Some Options for Child Custody Parenting Plans (for Children of School Age) www.ColoradoDivorceMediation.com 2003. (basé sur ce que les dernières recherches cliniques et concernant le développement nous apprennent).

beschouwen; en dat kinderen altijd weer zeggen dat zij hun vader missen. ^{60/} Niettegenstaande zulke bevindingen is de rechtspraak slechts traag veranderd.” ^{61/}

Om scheidingskinderen vlugger van aan hun leeftijd aangepaste verblijfsregelingen te laten genieten, zou men in het Burgerlijk Wetboek -in het wettelijk scheidingsstelsel bijvoorbeeld- een eenvoudigere wettekst dan bovenstaande kalender kunnen inschrijven: dat een kind niet meer **dagen** van één van zijn ouders mag gescheiden worden dan het **jaren** oud is (dus 1 dag voor een éénjarig kind, 2 dagen voor een 2-jarige, enz.).

III.3.b) Verstandhouding.

Talrijke "specialisten" (magistraten en andere juristen, experts en andere psychoanalytici, zelfs sommige (echt)scheidingsbemiddelaars, ...) geloven dat een gelijkmatige huisvesting slechts mogelijk is wanneer de ouders daarover **akkoord** gaan, ja zelfs goed overeenkomen. Dit is inderdaad een voorwaarde opdat de kinderen goed zouden evolueren in zulk een gelijkmatige huisvesting. Dit is echter ook (zie de tweede zin van punt I.5 hierboven) de belangrijkste voorwaarde opdat de traditionele ongelijke hoofdverblijfsregeling de kinderen niet zou schaden. De vaststellingen en conclusies van de hierboven geciteerde empirische wetenschappelijke onderzoeken tonen duidelijk genoeg aan dat zelfs wanneer de ouders het niet eens zijn over hun keuze van de verblijfsregeling voor hun kinderen, een wettelijke voorkeur voor de gelijkmatig verdeelde huisvesting, zelfs als zij opgelegd wordt door een rechter of door een wettelijk scheidingsstelsel, een goede evolutie van de kinderen beter bevordert. Een goede verstandhouding tussen de ouders is dus **niet nodig**; een neutrale relatie als collega's opvoeders, een wederzijds respect ^{62/} volstaat.

III.3.c) Onbeschikbaarheid.

Een ouder die zich (tijdelijk, bijvoorbeeld door de schok van de scheiding die hij moet ondergaan?) geen belangstelling heeft voor zijn kind of om andere redenen niet beschikbaar is, zal geen gelijkmatige huisvesting vragen (behalve misschien omdat hij gelooft dat hij bij een verblijfs-co-ouderschap geen onderhoudsbijdrage moe betalen -hetgeen niet waar is, zoals hieronder uitgelegd-). Een onderzoek van dat **gebrek aan belangstelling** of van zijn **onbeschikbaarheid** door de rechter is dus overbodig. Bovendien zou het ouders (vaak om egoïstische redenen) aanzetten om te proberen zulk een (veronderstelde of zelfs valselijk beweerde) negatieve eigenschap van de andere ouder te bewijzen, met alle **nadelige** gevolgen vandien voor de verstandhouding tussen de ouders, en dus voor hun kinderen, alsook voor de reeds overbelaste rechters en deskundigen.

^{60/} - Fabricius, W. V., & Hall, J. (2000). Young adults' perspectives on divorce: Living arrangements. *Family and Conciliation Courts Review*, 38, 446–461;

- Healy, J., Malley, J., & Stewart, A. (1990). Children and their fathers after parental separation. *American Journal of Orthopsychiatry*, 60, 531–543.

- Hetherington, E. M. (1999). Should we stay together for the sake of the children? In E. M. Hetherington (Ed.), *Coping with divorce, single parenting, and remarriage* (pp. 93–116). Mahwah, NJ: Erlbaum.

- Hetherington, E. M., Cox, M., & Cox, R. (1982). Effects of divorce on parents and children. In M. Lamb (Ed.), *Nontraditional families* (pp. 233–288). Hillsdale, NJ: Erlbaum.

- Laumann-Billings, L., & Emery, R. E. (2000). Distress among young adults in divorced families. *Journal of Family Psychology*, 14, 671–687.

- Wallerstein, J. S., & Kelly, J. B. (1980). *Surviving the breakup: How children and parents cope with divorce*. New York: Basic Books.

^{61/} Kelly, Joan B. and Robert E. Emery: Children's Adjustment Following Divorce: Risk and Resilience Perspectives. *Family Relations*, 2003, 52, 352–362, p. 354.

^{62/} Cf; art 371 B.W.

III.3.d) Onwaardigheid.

Hetzelfde geldt voor een (door de beschuldigende ouder voorgewende?) onwaardigheid of gewelddadig gedrag. Behalve wanneer dat gedrag het belang van het kind in gevaar brengt; in dat geval kan de magistraat de jeugdrechter verwittigen, of een ander organisme dat bevoegd is inzake jeugdbescherming of jeugdzorg (of eerste een **evaluatiezitting** van de verblijfsregeling voorzien na 6 à 12 maanden teneinde na te trekken of die beschuldigingen reëel waren ofwel of zijn vrees al dan niet bewaarheid werd).

III.3.e) Verhuizen.

Een vaak gehoord argument tegen een gelijkmatige huisvesting is, dat de kinderen te dikwijls moeten verhuizen. Hoe dikwijls "verhuizen" zij in de traditionele hoofdverblijfsregeling met één weekeinde om de veertien dagen? Vier keer per maand. En in de meest voorkomende gelijkmatige verblijfsregeling: een week bij vader en een week bij moeder? Ook 4 maal per maand! Het enige verschil is, dat de kinderen een volledige week mogen blijven, in plaats van al te moeten vertrekken op het ogenblik dat zij zich aan de "verhuis" hebben aangepast na 36 uur -hetgeen de tijd die normaal voor een volwassene nodig is om zich aan te passen, bijvoorbeeld aan zijn vakantie-oord-.

III.3.f) De afstand.

De afstand tussen de verblijfplaatsen van de ouders is zeer zeker een noodzakelijke praktische voorwaarde: de kinderen moeten vanuit beide verblijfplaatsen naar dezelfde school, sportclub of andere vrijetijdsactiviteit kunnen gaan -of gebracht worden-. Dit vermijdt *ipso facto* het nadeel van een éézijdige hoofdverblijfplaats die zover van de "secundaire" verblijfplaats verwijderd is dat lange pendelritten nodig zijn en dat contacten met school- of vrijetijds-kameraden tijdens de weekeinden vanuit de omgangsouder bemoeilijkt worden. Bovendien vermijdt dat, dat de kinderen hun weekeinden en vakanties meten doorbrengen bij een "pretpark-ouder" die hen niet hetzelfde comfort kan bieden in zijn "secundaire" verblijfplaats.

III.4. "Nestzorg".

De door de "verhuizen" veroorzaakte stress die de kinderen ondergaan kan vermeden worden door hen altijd in **hetzelfde** "nest" van de gezinswoning te laten blijven wonen, waar beide ouders hen om beurten komen verzorgen. Dit is een verblijfsregeling die meer en meer bekend wordt in België ^{63/}. Deze regeling heeft ook als voordeel dat het niet nodig is over twee verblijfplaatsen te beschikken die beide groot genoeg zijn voor de overnachting der kinderen; in geval van een tamelijk groot aantal kinderen komt dit minder duur, vooral wanneer beide ouders in staat zijn om beurten in dezelfde kleine studio te gaan verblijven waar zij niet eenzelfde comfort moeten verzekeren als in de gezinswoning, die het "nest" geworden is. Dit "nestmodel" kost ook minder voor ouders die bij een nieuwe partner of bij hun eigen ouders kunnen gaan logeren.

III.5. Is nieuwe wetgeving nodig?

Robert F. Cochran (professor aan de Pepperdine University School of Law, Malibu, California, U.S.A.) stelt echter heel wat onvoorziene gevolgen vast van het principe, het belang van het kind in elk afzonderlijk geval individueel vast te stellen:

"Onder dit "case-by-case best-interests" principe (...) weten (scheidende) ouders niet welke van de vele criteria, die een rechter in overweging zou kunnen nemen, de doorslag zullen geven." ^{64/} Daarom gaan zij zoveel mogelijk negatieve argumenten over de andere ouder en zoveel mogelijk positiefs over zichzelf naar voren brengen. Aldus is die **"onzekerheid een bron van conflicten en van het aanspannen van gedingen.**

Ouderlijke conflicten zijn emotioneel vernietigend voor kinderen ^{65/}, vooral wanneer het conflict plaatsvindt na de scheiding van de ouders ^{66/}. Als het procederen voor het hoederecht toeneemt onder het "geval per geval" principe, zal een kind niet alleen meer risico lopen op het lijden onder het trauma van meer ouderlijke conflicten, maar ook op het gevorderd worden deel te nemen in het procederen. (...) Hoe moeilijk het is, het belang van het kind vast te stellen, wordt beschreven door Hoofdrechter Hood (...): het principe van het belang van het kind kan gemakkelijk vooropgesteld worden, maar de toepassing ervan in een individueel geval is een van de zwaarste lasten waarmee een rechter kan belast worden. (...) Hij realiseert zich dat een andere, even bekwame en gewetensvolle rechter tot een andere beslissing zou kunnen zijn gekomen op basis van dezelfde gegevens." (...) Het vastleggen van het "hoederecht" moet gebeuren op een moment dat een betrouwbaar onderzoek van de ouders door de rechter of een deskundige op het gebied van de geestelijke gezondheid, moeilijk of zelfs onmogelijk is. Het is een abnormaal gestresste tijd voor de ouders en de kinderen, en "het gedrag van kinderen en ouders naar elkaar toe lijkt misschien maar

^{63/} / - de Hemptinne, M. (Civ. Bruxelles (réf)): ... Hébergement alterné des enfants communs au domicile indivis avec interdiction pour le parent "non gardien" de pénétrer dans ledit immeuble durant la semaine d'hébergement des enfants par l'autre parent. 8 mai 2003. *Divorce Actualité juridique, sociale et fiscale*, 2004/10, décembre 2004, p. 154-156.

- Tilly, Ines & Dorien, Dirk: Wie verhuist er? Niet Ines en Dorien, maar papa en mama. In: Janzing, Jolien: Niet langer een paar... wél nog samen mama en papa; co-ouders én kinderen vertellen. *Libelle* nr. 15/2988 - 3 april 2003, p. 46-47.

- (Test-Aankoop): Gescheiden ouders. (De vrederechter van Bastogne wijst de echtelijke woning toe aan de kinderen, elk van beide ouders zal er om beurten 2 weken voor de kinderen komen zorgen. 03.05.1996. *Jurisprudence de Liège, Mons et Bruxelles*, 1996.) *Budget & Recht*, nr. 132, april 1997, blz. 42.

^{64/} Robert F. Cochran: "Reconciling the Primary Caretaker Preference, the Joint Custody Preference, and the Case-by-Case Rule." in: Jay Folberg (ed.): "Joint Custody & Shared Parenting.", New York & London, The Guilford Press, 1991, p.220-222 & 229 & 232.)

^{65/} cf. - Hetherington: "Family Interaction and the Social, Emotional, and Cognitive Development of Children After Divorce." *The Family: Setting Priorities* 71 (V.Vaughn & T.Brazelton eds. 1979);

- Jacobson: "The Impact of Marital Separation/Divorce on Children: II. Interparent Hostility and Child Adjustment." *2 J. Divorce* 3 (1978);

- Emery: "Interpersonal Conflict and the Children of Discord and Divorce." *92 Psychological Bull.* 310 (1982).

^{66/} cf. Hetherington, 1979, o.c. p.74.

weinig op dat in het verleden of in de toekomst."^{67/}"^{68/}

De praktische toepassing van het "case-by-case" principe, het belang van het kind in elk individueel geval afzonderlijk vast te stellen, blijkt in de praktijk dus het **tegenovergesteld** effect te bereiken! Het zou dus meer in het belang van het kind zijn, een algemeen geldende regel van wettelijke toewijzing van de (ouderlijk-gezags- en) verblijfsregeling vast te leggen, die dus de rechtsonzekerheid wegneemt die de partijen dwingt tot een zo traumatiserende strijd. Welke zou die algemene regeling moeten zijn, volgens die hoogstaande jurist?

III.6. Welke nieuwe wetgeving zou in het belang van de kinderen zijn?

"Wanneer de ouders niet in staat zijn een compromis te vinden in de betwisting die hen tegenover elkaar plaatst inzake het "hoederecht" (...), moet men de voorkeur geven aan de gelijkmatige verblijfsregeling."^{69/} Deze opvatting wordt goed bevestigd door de vele empirische wetenschappelijke onderzoeken naar de praktijk van duizenden verblijfsregelingen in verschillende omstandigheden, waarvan de resultaten hierboven samengevat werden.

In het algemeen staat de huidige meerderheids-rechtspraak gelijk met een referentiemodel dat belet dat andere verblijfsregelingen dan het traditionele éézijdige hoofdverblijf concreet zouden worden overwogen door de ouders of verdedigd door hun advocaten, en dat de objectieve werkelijkheid van het belang van de kinderen verdringt.

Het is dus effectief in het belang van de kinderen, in de wet (naar analogie met het wettelijk huwelijksstelsel) in een **wettelijk scheidingsstelsel**, dat automatisch van toepassing is (d.w.z. zonder dat een tussenkomst van -reeds overbelaste- rechters of deskundigen) bij gebrek aan een andersluidende overeenkomst tussen de ouders, een **voorkeur** voor een **gelijkmatige** huisvesting in te schrijven (zoals voor de gezamenlijke uitoefening van het ouderlijk gezag). Teneinde (een verschuiving van) **gedingen** te voorkomen -die zo schadelijk zijn voor de kinderen- mogen er **geen uitzonderingen** zijn op dat wettelijk stelsel (tenzij de overeenkomsten van de ouders), maar ten hoogste een evaluatie na een proefperiode (van 6 à 12 maanden) -die zou inhouden dat de ouders -en de kinderen- zelf kunnen ervaren welke de gebeurlijke nadelen zijn van hun verblijfsregeling en er zelf de nodige wijzigingen aan kunnen aanbrengen, hetgeen resulteert in een aanvaarde situatie eerder dan in een situatie die opgelegd werd en dus frustrerend is en dus nadelig voor het belang van de kinderen-.

Een dergelijke wettelijke default regeling voorkomt dat vragen naar een ongelijke (hoofd)verblijfsregeling uitsluitend vanuit een **egoïstisch** oogmerk ontstaan (bijvoorbeeld "die ex uit mijn leven bannen!") of om vervelend te doen tegen de andere ouder, of zelfs om een hoger onderhoudsgeld te bekomen (zonder zich af te vragen of die verhoging voldoende zal zijn om de hogere economische behoeften volledig te dekken die veroorzaakt worden door de 10 bijkomende dagen onderhoud van de kinderen, en zonder bezorgd te zijn om een onregelmatige betaling door een gefrustreerde collega-ouder).

^{67/} Chambers: "Rethinking the Substantive Rules for Custody Disputes in Divorce" 83 Mich. L. Rev. 477, 484 (1985).

^{68/} Robert F. Cochran: "Reconciling the Primary Caretaker Preference, the Joint Custody Preference, and the Case-by-Case Rule." in: Jay Folberg (ed.): "Joint Custody & Shared Parenting.", New York & London, The Guilford Press, 1991, p. 220-222.

^{69/} Cochran, Robert F.. 1991. Reconciling the Primary Caretaker Preference, the Joint Custody Preference, and the Case-by-Case Rule. In *Joint Custody & Shared Parenting* edited by Jay Folberg. New York & London: The Guilford Press; p. 229.

Men moet goed voor ogen houden dat het principe van de onderhoudsbijdragen van beide ouders "naar evenredigheid van hun middelen" ⁷⁰/ en het feit dat veel gemeenschappelijke kosten door één enkele ouder betaald worden en dus evenredig moeten terugbetaald worden door de andere ouder, ook in geval van gelijkmatige huisvesting **onderhoudsbijdragen** noodzakelijk maakt.

Jan Piet H. de Man
kinder- en gezins-psycholoog
geaccrediteerd familie-bemiddelaar
gediplomeerd bemiddelaar
Europees Instituut voor het Belang van het Kind
Ter Voortlaan 58
B-2650 Edegem
België
Tel. ('s namiddags) & fax: ++32(0)34405326
e-mail: de.man@scarlet.be

De volledige tekst van de synthese van de resultaten van de vele (Amerikaanse, Europese en Belgische) empirische wetenschappelijke onderzoeken over "het belang van de (echt)scheidings-kinderen" is te vinden in:

de Man, Jan Piet H.: L'intérêt de l'enfant en cas de séparation et de divorce. Dans: Geneviève Boliaou (éd.): *Divorce. Commentaire pratique* (suppléments 9 & 12 & 17 & 18), p. VIIIbis.5.1.1.-VIIIbis.5.7.10. Deurne-Antwerpen & Diegem (B): Kluwer Éditions Juridiques Belgique & éditions kluwer, décembre 1998 & 15 janvier 2000 & 31 décembre 2002 & Juin 2003.

en een kortere en oudere Vlaamse versie:

de Man, J. P.: Het belang van het kind bij (echt)scheiding. *Revue Trimestrielle de Droit Familial*, 3-4/1992, pp. 227-236. <http://users.skynet.be/papapro/is%20co-ouderschap%20in%20het%20belang%20van%20het%20kind.htm>

Een model van praktische toepassingen van de verschillende voorwaarden voor een maximalisatie van de belangen van de kinderen is te vinden in:

de Man, Jan Piet H.:

- Proposition-type de convention ou de jugement comprenant un hébergement alterné et un exercice partagé de l'autorité parentale. Dans: Geneviève Boliaou (éd.): *Divorce. Commentaire pratique* (suppléments 9 & 14 & 17), p. Mod. Act. - 45-58. Deurne-Antwerpen & Diegem (B): Kluwer Éditions Juridiques Belgique & éditions kluwer, août 1998 & septembre 2000 & 31 décembre 2002.

- Modelovereenkomst. Edegem (B): Europees Instituut voor het Belang van het Kind, Werkgroep Co-ouderschap en Beurtelingse Huisvesting. 23.03.1998.

⁷⁰ / Art. 203, § 1 B.W.